

Violència de gènere i acció socioeducativa

Gemma Linares Molinas

PID_00192459

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Contextualització de la violència sobre les dones. Gènere i patriarcat	7
1.1. El sistema sexe-gènere	7
1.2. Estereotips i rols de gènere	7
1.3. Androcentrisme i societat patriarcal	9
2. Violència masclista	12
2.1. Què és la violència masclista? Evolució del concepte	12
2.2. Àmbits en què es pot donar la violència masclista	13
2.3. Característiques de la violència contra les dones	14
2.4. Tipologia de violència contra les dones en l'àmbit de la parella	16
2.5. Mites entorn de la violència contra les dones	17
2.6. El cicle de la violència	19
3. Prevenció de la violència masclista	23
3.1. Diferents tipus de prevenció	23
3.2. Què vol dir prevenció en el cas de la violència contra les dones?	24
3.3. Àmbits susceptibles de prevenció de la violència masclista	25
3.4. Prevenció de la violència en les relacions de parella	26
3.4.1. L'amor romàntic	26
3.4.2. Els mites de l'amor romàntic	28
3.4.3. Relacions de parella abusives	29
3.4.4. Indicadors d'abús	30
3.4.5. Prevenció de les relacions de parella abusives	31
4. Conseqüències de la situació de violència	32
4.1. Conseqüències en les dones	32
4.1.1. La síndrome de la dona maltractada	32
4.1.2. L'estrès posttraumàtic	33
4.1.3. La depressió	33
4.1.4. La teoria de la indefensió apresada	34
4.2. Conseqüències en les filles i els fills	34
4.2.1. Principals conseqüències de l'exposició a situacions de violència	35

4.2.2. Possibles alteracions en el desenvolupament psicoevolutiu	36
4.3. La resiliència: un concepte per a l'esperança	36
5. L'acompanyament professional en casos de violència masclista.....	38
5.1. Perspectiva de gènere	38
5.2. La dona com a supervivent de la violència viscuda	38
5.3. Dels perfils a la dissolució dels mites	39
5.4. Indicadors d'alerta	39
5.5. Rol del professional	40
5.6. Un model d'atenció professional	43
5.7. El circuit d'atenció a la violència masclista a Catalunya	47
Resum.....	50
Glossari.....	53
Bibliografia.....	54

Introducció

Dins de l'anomenada *violència familiar* hi trobem la violència als menors, la gent gran, les persones malaltes, i també la violència a la parella. En el material que hi ha a continuació, ens referirem exclusivament a aquesta última, i més específicament a la violència masclista, aquella que afecta les dones directament pel fet de ser-ho.

L'Organització de les Nacions Unides en la Conferència Mundial del 1995, celebrada a Pequín, defineix la violència contra les dones de la manera següent:

"Tot acte basat en el gènere que té com a resultat possible o real un dany físic, sexual o psíquic, incloses les amenaces, la coerció o la privació arbitrària de llibertat, que tant es dona en la vida pública com en la privada. [...] és una manifestació de les relacions de poder històricament desiguals entre homes i dones, que han conduït a la dominació de la dona per l'home, la discriminació de la dona i la interposició d'obstacles contra el seu ple desenvolupament. La violència contra la dona al llarg del seu cicle vital es deriva especialment de pautes culturals, en particular dels efectes perjudicials d'algunes pràctiques tradicionals [...]."

La violència contra les dones és una forma de violència emmarcada dins de les relacions d'abús, en què la persona que exerceix la violència té una posició de poder, clarament asimètrica, sobre la persona que n'és objecte. La violència que exerceix sobre la dona és l'instrument per a mantenir aquest poder, en el context d'una relació de desigualtat, en què la dona és entesa com a "objecte passiu", propietat de l'agressor, que pot utilitzar qualsevol tipus d'estratègia per a aconseguir el seu fi. La societat patriarcal és el context que legitima i perpetua aquest tipus de violència.

L'evolució del concepte de *violència de gènere*, i la visibilització d'aquest fenomen, que fins fa uns anys estava circumscrit a l'àmbit privat, fa possible que avancem en el coneixement de les causes i conseqüències que té. Cada cop més, la societat, les dones i els homes que la conformem, som més conscients de la repercussió que té tant en l'àmbit individual com social, i ens pronunciem en contra d'aquesta forma d'abús.

Conèixer els mecanismes de la violència ens ha de permetre abordar-la des d'una perspectiva de globalitat, i plantejar la prevenció com l'eina principal per a l'eradicació de la violència contra les dones.

Objectius

Els objectius que heu d'assolir mitjançant el treball amb el material didàctic del mòdul són els següents:

- 1.** Aproximar-vos al coneixement del fenomen de la violència de gènere i les causes de l'existència d'aquest fenomen.
- 2.** Conèixer i identificar els diferents tipus de violència que s'exerceix contra les dones en l'àmbit de la parella.
- 3.** Tenir coneixement de les conseqüències de la violència de gènere en les dones.
- 4.** Comprendre l'abordatge de la violència masclista des de la perspectiva de la prevenció.
- 5.** Adquirir i desenvolupar eines per a exercir el rol professional davant de persones amb aquest problema específic.

1. Contextualització de la violència sobre les dones.

Gènere i patriarcat

Per a comprendre a què ens referim quan parlem de violència masclista, cal fer un repàs previ a una sèrie de conceptes que contextualitzen aquest problema.

1.1. El sistema sexe-gènere

El terme **sexe** fa referència als aspectes anatòmics i fisiològics de la persona, descriu la diferència biològica entre dones i homes. El sexe d'una persona no determina necessàriament el seu comportament. Dóna lloc a dues possibilitats: mascle i femella. Un exemple del que determina el sexe és l'afirmació següent: només les dones poden parir.

El **gènere** fa referència als aspectes psíquics i socials. Designa el que la societat atribueix a cada sexe. Es refereix a la construcció social del fet de ser dona o ser home, a la interrelació entre tots dos i a les diferents relacions de poder/subordinació en què es presenten aquestes relacions (Oxfam, 1997). Les possibilitats són femení i masculí.

Aquestes definicions corresponen, conceptualment, al feminisme de la segona onada (mitjan segle XX). Encara que posteriorment els corrents feministes han revisat i ampliat aquestes definicions, les hem triat en aquest document perquè ens semblen prou entenedores, i suficients per a descriure breument el nostre context sociocultural.

1.2. Estereotips i rols de gènere

Segons Henri Tajfel (1981), un **estereotip** és:

"Una imatge mental molt simplificada (en general) d'alguna categoria de persones, institució o esdeveniment que és compartida, en les seves característiques essencials, per un gran nombre de persones [...]. Els estereotips van sovint, encara que no necessàriament, acompanyats de prejudicis, és a dir, d'una predisposició favorable o desfavorable envers qualsevol membre de la categoria en qüestió."

Per tant, direm que els **estereotips** són conjunts estructurats de conceptes i creences compartits culturalment sobre un grup de persones, que generen expectatives en relació amb el seu comportament.

Són generalitzacions que converteixen un grup en diferent dels altres. Es caracteritzen pel fet d'**hipersimplificar la realitat** i pel fet de ser molt **resistents al canvi**.

Els estereotips es transmeten mitjançant el procés de socialització. Quan neix un nadó, immediatament sabem si és nen o nena. A partir d'aquest moment, els classifiquem segons el sexe i els atribuïm unes capacitats i potencialitats

Bibliografia recomanada

N. López i M. Cameros (2009). *La Cenicienta que no quería comer perdices*. Barcelona: Planeta.

diferents. Més endavant, les expectatives en relació amb la seva conducta són diferents: mentre s'espera i es valora que la nena sigui afectuosa, al nen li atribuïm una conducta més relacionada amb l'acció (ha de ser mogut, entrema-liat, etc.).

Quan els estereotips són negatius poden aparèixer els prejudicis, o sigui aquelles actituds injustificadament negatives envers un grup, i sobre els seus membres individualment, que tenen com a efecte final la discriminació.

Els **estereotips de gènere** són aquell grup de creences compartides sobre les característiques psicològiques i sobre els rols de les dones i dels homes.

El comportament de les dones esperat és aquell que fa referència a la feminitat i el dels homes a la masculinitat. Així es defineixen els diferents rols que cadascun de nosaltres ha de tenir en la societat.

Els estereotips associats a la feminitat són aquells que fan referència a l'expressió d'emocions, de cura dels altres, de submissió i passivitat. Els masculins estan vinculats a l'acció, l'agressivitat, el poder, la resolució.

Les dones adeqüen el comportament als estereotips establerts, per tal de sentir-se part de la normalitat. I els homes tenen una sèrie d'expectatives sobre la "feminitat" que ha de caracteritzar les dones. A la vegada, també en tenen sobre la manera com han de viure la seva pròpia masculinitat. Com a conseqüència d'això, podem dir que ni les dones ni els homes són lliures realment d'expressar els seus desitjos i comportaments, ja que cal ajustar-los a les expectatives que en té la societat, de manera que pot ser que no se sentin reflectits parcialment o totalment en el model de gènere acceptat per la majoria. Quantes vegades no hem vist reprimir les expressions emotives, com per exemple el plor, en un nen (amb frases com "els nens no ploren" o "plorar és de nenes")?

Com a **rols sexuals** hi entenem aquelles activitats de transcendència social en les quals els dos sexes participen amb una freqüència diferent. N'hi ha que es consideren que són propis de la dona, i altres que ho són de l'home.

Els **rols sexuals masculins** estan caracteritzats pel caràcter instrumental (acció, resolució) i els **femenins** pel caràcter expressiu (satisfacció de necessitats afectives dels altres).

Un dels llocs on es visibilitza més aquesta distribució de rols és en l'àmbit laboral, en què trobem feines de caire productiu, reproductiu i comunitari (això és el que s'anomena *divisió sexual del treball*). Veiem que, malgrat que les dones van guanyant terreny en el treball productiu (remunerat), continuen encapçalant les feines de tipus reproductiu i comunitari (no remunerades). Habitualment, són les dones les que compatibilitzen tasques de caire productiu amb les reproductives o comunitàries amb molta més mesura que no pas els homes. A més, el reconeixement social i el valor que s'atorga a les tasques remunerades és superior que el que s'atribueix a la resta.

1.3. Androcentrisme i societat patriarcal

L'**androcentrisme** és una visió parcial del món, en què els homes són el centre i la mesura de tot. Allò que és masculí és valorat per sobre del que és considerat femení. S'estableix una jerarquia entorn del sexe, en què els homes dominen les dones. Des d'aquesta posició de supremacia, només es té en compte el punt de vista masculí. L'home es converteix en el màxim representant de la humanitat, i s'universalitzen els valors masculins en la societat.

El **patriarcat** és una forma d'organització social androcèntrica, en què els valors socials associats al gènere masculí tenen el poder i mantenen sotmesos els valors associats al gènere femení.

La nostra societat, la del segle XXI, és una societat patriarcal. Veiem sovint exemples de discriminació contra les dones en el terreny laboral, en la distribució de les tasques a la casa i, evidentment, en les institucions de poder, en què la presència femenina encara és molt minsa. Si tenim en compte que tot-hom ha estat socialitzat en un entorn de perspectiva androcèntrica, i reconeixem la qualitat inconscient del sistema de transmissió de les nostres creences, podem reflexionar sobre la dificultat de trencar aquest engranatge que perpetua la inferioritat d'oportunitats de les dones.

Font: Il·lustració de Joan Solé
... per què de rosa?

"El patriarcat és la manifestació i institucionalització del domini masculí sobre les dones i criatures dins la família i l'extensió d'aquest domini masculí sobre les dones a la societat en general. Això comporta que els homes tenen el poder en totes les institucions importants de la societat i que les dones es veuen privades d'accedir a aquest poder. En canvi, no implica que les dones no tinguin cap tipus de poder o que les hagin privat completament de drets, influència i recursos."

Gerda Lerner (1990)

La nostra societat, és sexista?

Així, doncs, podem considerar que vivim en una societat en què no hi ha diferències entre les persones de diferent sexe? Estem tots igualment implicats en el repartiment de les tasques domèstiques i la cura dels membres de la família? Tenim les mateixes oportunitats i tracte en l'àmbit laboral? I la mateixa presència en els llocs de poder d'institucions públiques i privades? Dediquem el mateix temps a les activitats d'oci? Més enllà de les consideracions individuals, una mirada al nostre voltant ens pot suggerir la resposta a aquest interrogant. L'existència de diferència d'oportunitats entre tots dos sexes, que és un fet objectivable, la concepció patriarcal de les relacions (personals i institucionals), i el binomi domini-submissió que això comporta són els ingredients bàsics que, en grans dosis, i acompanyats per altres factors de tipus personal i relacional poden adobar el terreny perquè germini una situació de violència que permeti i asseguiri la possibilitat d'exercir un abús sobre una altra persona, en benefici de qui l'exerceix.

A tall d'exemple, si som conscients de la importància del joc en l'evolució dels infants, podrem reflexionar sobre el fet d'adjudicar-los joguines que contribueixen a perpetuar els estereotips de gènere. Així, regalem joguines de caire instrumental als nens, i les relacionades amb el joc simbòlic imitatiu del rol matern tradicional a les nenes.

Com diu Pierre Bourdieu:

"Quan els dominats apliquen al qui els domina uns esquemes que són el producte de la dominació, o, dit d'una altra manera, quan els seus pensaments i les seves percepcions estan estructurats d'acord amb les pròpies estructures de la relació de dominació que se'ls ha imposat, els seus actes de coneixement són, inevitablement, uns actes de reconeixement, de submissió."

Bourdieu (2000, p. 26)

Castilla-La Mancha

Contrato de maestras - 1923

Este es un acuerdo entre la señorita maestra, y el Consejo de Educación de la Escuela por la cual la señorita acuerda impartir clases durante un período de ocho meses a partir del de septiembre de 1923. El consejo de Educación acuerda pagar a la señorita la cantidad de (*75) mensuales.

La señorita acuerda:

- 1.- No casarse. Este contrato queda automáticamente anulado y sin efecto si la maestra se casa.
- 2.- No andar en compañía de hombres.
- 3.- Estar en su casa entre las 8:00 de la tarde y las 6:00 de la mañana, a menos que sea atender en función escolar.
- 4.- No pasearse por heladerías del centro de la ciudad.
- 5.- No abandonar la ciudad bajo ningún concepto sin permiso del presidente del Consejo de Delegados.
- 6.- No fumar cigarrillos. Este contrato quedará automáticamente anulado y sin efecto si se encuentra a la maestra fumando.
- 7.- No beber cerveza, vino ni whisky. Este contrato quedará automáticamente anulado y sin efecto si se encuentra la maestra bebiendo cerveza, vino o whisky.
- 8.- No viajar en coche o automóvil con ningún hombre excepto su hermano o su padre.
- 9.- No vestir ropas de colores brillantes.
- 10.- No teñirse el pelo.
- 11.- Usar al menos dos enaguas.
- 12.- No usar vestidos que queden a más de cinco centímetros por encima de los tobillos.
- 13.- Mantener limpia el aula.
 - a) barrer el suelo al menos una vez al día.
 - b) fregar el suelo del aula al menos una vez por semana con agua caliente.
 - c) Limpiar la pizarra el menos una vez al día.
 - d) encender el fuego a las 7:00, de modo que la habitación esté caliente a las 8:00, cuando lleguen los niños.
- 14.- No usar polvos faciales, no maquillarse ni pintarse los labios.

DOCUMENTO

Lectura recomanada

Evidentment, el context ha canviat; però, fins a quin punt? Us recomanem la lectura de l'article recomanat en la bibliografia, en què Luis Bonino ens parla dels "micro-masclismes".

Com veiem, aquest document dóna testimoni de la imatge estereotipada de la dona. És de principis del segle xx. Encara que sembli que ha passat molt temps, encara no fa ni cent anys d'això.

2. Violència masclista

Un cop hem vist el context sociocultural que afavoreix les desigualtats entre les dones i els homes, entrarem a fons en el que volem dir quan parlem de violència contra les dones, i que al llarg del temps s'ha anomenat de diverses maneres. Ja sabem que l'ús del llenguatge mostra l'ideari sobre un determinat fenomen, i la consideració que en tenim.

2.1. Què és la violència masclista? Evolució del concepte

Des de que es va començar a visibilitzar, la violència contra les dones ha estat anomenada de diverses maneres.

De manera menys específica, s'ha inclòs dins de la **violència familiar** (aquella que es dóna entre membres de la mateixa família, sia en la parella o entre germans, en maltractaments infantils, a gent gran i de fills a pares).

El terme **violència domèstica** fa referència a aquell maltractament entre persones que comparteixen la llar familiar, tant si tenen relació de parentiu com si no.

Hi ha autors que es refereixen a **violència en la parella**, entenent que la violència es dóna tant en parelles heterosexuales com homosexuals.

Però el que predomina en les relacions de parella abusives és la violència de gènere, és a dir, aquella violència contra les dones exercida per homes, en la qual el gènere de l'agressor i el de la víctima estan íntimament units a l'explicació de la violència. De manera específica, és aquella que afecta les dones només pel fet de ser dones i que exerceixen alguns homes amb l'objectiu de mantenir el domini i el control.

Amb la **Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista**, s'introdueix aquest concepte, perquè s'entén que el masclisme és el concepte que, de manera més general, defineix les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha impulsat un model de masculinitat que encara és valorat per una part de la societat com a superior.

Concretament, defineix la violència masclista com "la violència que s'exerceix contra les dones, com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones, i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, intimidacions o coaccions, tingui com a resultat un dany o patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat".

Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

Actualment, tota aquesta diversa terminologia encara té vigència, i s'utilitza indistintament, encara que la tendència és emprar el terme que apareix en la Llei.

2.2. Àmbits en què es pot donar la violència masclista

La violència masclista, tal com es preveu en la Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, es pot manifestar en alguns dels àmbits següents:

- **Violència en l'àmbit de la parella:** és la violència exercida contra una dona, per l'home o per la persona que hi té o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.
- **Violència en l'àmbit familiar:** consisteix en la violència exercida contra les dones i les menors d'edat en el si de la família, per membres de la mateixa família, en el marc de les relacions afectives i dels lligams de l'entorn familiar.
- **Violència en l'àmbit laboral:** consisteix en la violència que es pot produir en el centre de treball i durant la jornada laboral, o fora del centre de treball i de l'horari laboral si té relació amb la feina, i que pot ser de dos tipus:
 - Assetjament per raó de sexe: qualsevol comportament no volgut relacionat amb el sexe d'una persona en ocasió de l'accés al treball remunerat, la promoció en el lloc de treball, l'ocupació o la formació, que tingui com a propòsit o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat de les dones i de crear-los un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant o ofensiu.
 - Assetjament sexual: qualsevol comportament verbal, no verbal o físic no volgut d'índole sexual que tingui com a objectiu o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat d'una dona o de crear-li un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest.
- **Violència en l'àmbit social o comunitari:** pot presentar les formes següents:

- Agressions sexuals: violència física i sexual contra les dones i les menors d'edat, en què el sexe s'utilitza de manera premeditada com a arma per a demostrar poder i abusar-ne.
- Assetjament sexual.
- Tràfic i explotació sexual de dones i nenes.
- Mutilació genital femenina o risc de patir-ne: inclou qualsevol procediment que impliqui o pugui implicar una eliminació total o parcial dels genitals femenins o hi produeixi lesions, encara que hi hagi consentiment exprés o tàcit de la dona.
- Matrimonis forçats.
- Violència derivada de conflictes armats: inclou l'assassinat, la violació, l'esclavatge sexual, l'embaràs forçat, l'avortament forçat, l'esterilització forçada, la infecció intencionada de malalties, la tortura o els abusos sexuals.
- Violència contra els drets sexuals i reproductius de les dones, com ara els avortaments selectius i les esterilitzacions forçades.

A més, la Llei preveu com a violència masclista "Qualsevol altres formes anàlogues que lesionin o siguin susceptibles de lesionar la dignitat, la integritat o la llibertat de les dones".

2.3. Característiques de la violència contra les dones

- És aquella que afecta les dones pel sol fet de ser-ho. És exercida per alguns homes per a mantenir el control i el domini sobre les dones.
- És un tret social i, al mateix temps, un fenomen individual. Malgrat que en un cas de violència masclista sigui un sol individu qui dugui a terme l'agressió, darrere hi ha una determinada organització social que ho permet i unes pautes culturals que ho legitimen.
- Deriva de la desigualtat de poder entre homes i dones, conseqüència dels estereotips de gènere, la idea de superioritat masculina i els valors que reflecteix el codi patriarcal.
- Té un caràcter instrumental. La violència masclista no és un fi en si mateixa sinó que és un instrument de dominació i control social devers les dones. La violència mira de domesticar la dona, s'utilitza per a mantenir el lligam que la subjecta, de manera que obstaculitza la seva autonomia i llibertat.

- **És estructural i institucional.** La violència contra les dones no és un fenomen aïllat ni circumstancial en les relacions entre homes i dones, sinó que constitueix un aspecte estructural de l'organització del sistema social. Es tracta d'un fenomen transversal a totes les classes socials i que apareix en les diferents etapes del cicle vital.
- **És ideològica.** Moltes vegades no s'entén per què la dona no es resisteix davant la violència masculista ni per què continua en una relació marcada per la violència. Per a respondre a aquest interrogant, cal tenir en compte els aspectes ideològics i estructurals de la violència, la importància de les dependències socials i psicològiques, a més de les econòmiques, que vinculen les dones amb els seus agressors. El codi patriarcal no afecta només les creences dels homes sinó també les de les dones, que entenen que el seu èxit personal està vinculat amb el matrimoni estable i la unió familiar. La seva vida i la seva existència social es justifica en la dependència respecte a un home.
- **És per tot arreu.** La idea de la submissió de la dona com una manera d'assegurar la pau en el matrimoni és encara molt present. Fins i tot en algunes parelles en què no hi ha violència física, no és infreqüent fer-hi al·lusions com a forma d'avís a la dona per a mantenir l'ordre establert de superioritat masculina en la parella.
- **Afecta totes les dones.** Malgrat que la violència no es reparteix equitativament entre totes les dones, comporta una amenaça potencial per a totes, pel fet que va dirigida al seu grup. És un fenomen que les afecta col·lectivament, ja que influeix en el conjunt de la societat i reforça el poder simbòlic de l'home, en detriment dels drets de les dones.
- **No és natural, és apresada.** La violència no és un comportament natural, és una actitud apresada mitjançant la socialització. Els valors que sostenen l'aprenentatge de la violència com a forma de dominació de les dones són el sexisme i la misogínia.
- **És tolerada socialment.** La violència contra les dones ha estat tolerada tradicionalment com un fet "natural", i transmesa d'aquesta manera a nenes i nens, i també en els models masculins i femenins que es presenten servint-se dels mitjans de comunicació. Hi ha una certa acceptació en l'àmbit social de la violència, o si més no, no es rebutja de manera definitiva. Això pot fer dubtar la dona del suport que pot rebre si fa pública la seva situació de violència.

Exemples de refranys populars

- "Mula i dona, garrot la fa bona."
- "A dona brava, corda llarga."
- "A la dona ballar i a l'ase bramar, el diable els ho degué ensenyar."

... YA TE DIJE QUE AHORRARAS DINERO
COMPRANDO

Bijouteries Natan

Anuncis de publicitat sexista: França (2007) i Espanya (2001), respectivament

- "La dona honrada, una vegada casada."
- "Quan és jove la dona, és pedra rodona; quan és vella, és pedra girella; i així, mai no et fiïs d'ella."
- **Passa desapercebuda i és difícil d'advertir.** Es tracta d'un fet estructural en la majoria de societats, cosa que la fa difícil de percebre. Ha calgut començar a denunciar la violència contra les dones per fer-la visible. És un fenomen que es retroalimenta: no és possible veure la violència si no es considera que és un problema, i només és possible definir-la com a problema després d'haver-la fet visible.

2.4. Tipologia de violència contra les dones en l'àmbit de la parella

Segons preveu la Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, aquesta violència es pot exercir en alguna de les formes següents:

- **Violència física:** qualsevol acte o omisió de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany. Inclou des d'empentes, bufetades, sacsejades, llançament d'objectes, etc., fins a pallisses, ús d'armes, assassinat.
- **Violència psicològica:** tota conducta o omisió intencional que produeixi en una dona una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaçes, d'humiliació, de vexacions, d'exigència d'obediència o submissió, de coerció verbal, d'insults, d'aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.
- **Violència sexual i abusos sexuals:** qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les dones, inclosa l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona o la menor una relació conjugal, o no, de parella, afectiva o de parentiu.
- **Violència econòmica:** privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de les seves filles o fills, i la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella.

De vegades, es diferencia com a àmbit específic també:

- **Violència ambiental:** control de les relacions socials i familiars, amb la finalitat d'aconseguir l'aïllament de la dona. També es manifesta amb ruptura d'objectes i violència contra els animals domèstics.

Exemple de dos casos

Relat de la S.: "A mi, pegar-me, mai no em va pegar. Només m'insultava, em deia que era idiota, m'escopia [...]. De vegades em clavava empentes; mai no em va fer mal... Això no és pegar, oi?"

Relat de la M.: "El pitjor eren les nits. Jo havia d'anar a dormir quan ell m'ho deia. Llavors, no em deixava moure per a res del llit, ni per anar al lavabo. De fet, de dia, només hi podia anar quan ell m'ho manava, i sense estar-hi gaire... Tampoc no podia agafar el telèfon, ni obrir la porta, ni sortir sola de casa..."

2.5. Mites entorn de la violència contra les dones

Els **mites** són idees presentades com a intocables, inqüestionables, absolutes. Formen part del sistema de creences d'una cultura o d'una comunitat, i expressen els principis fonamentals de l'organització social.

Com a fenomen social, hi ha una **sèrie de mites** entorn de la violència masclista profundament arrelats en la nostra societat. Aquests en són alguns:

Mite: la violència contra les dones afecta un petit sector de la població.

Realitat: és des de fa uns anys que el fenomen de la violència masclista s'ha començat a considerar com un problema social, a mesura que ha estat visibilitzat i tret a la llum pública. El fet que hi hagi aquest tipus de violència afecta el conjunt de la societat, i no solament les persones que directament en pateixen.

Quan se'n fan estudis epidemiològics, les dades s'obtenen dels serveis d'atenció a les víctimes (sanitaris, policials, socials, etc.), de manera que en queden fora de l'abast totes aquelles situacions que encara no han estat públicament denunciades o reconegudes.

Mite: la violència és un fenomen que es dóna exclusivament en les classes socials baixes.

Realitat: la precarietat a escala econòmica i social és un factor de risc per a les situacions de violència. Però es troben casos de violència masclista en totes les classes socials. Aquest mite fa patent el prejudici contra les dones maltractades, que es consideren persones amb un baix nivell econòmic i educatiu, quan en realitat podem trobar dones metgesses, advocades, mestres, etc., que viuen relacions violentes.

Cal tenir en compte que les dones de les classes socials més baixes són les que habitualment acudeixen als serveis d'atenció a les víctimes i als recursos d'atenció social. Les dones amb un nivell educatiu i econòmic més alt tenen altres recursos per a fer front a aquestes situacions (advocats, mediació de la xarxa, etc.), i també per a mantenir oculta la seva situació.

Mite: les dones maltractades tenen problemes de salut mental.

Realitat: les persones sotmeses a situacions cròniques de violència poden desenvolupar trastorns psicopatològics, com depressió, estrès o atacs d'angoixa. Aquestes manifestacions es consideren símptomes de malaltia mental, en lloc de pensar que poden ser indicadors d'alguna situació altament estressant com la violència en la parella. També es pot considerar que el fet de tenir alguna malaltia psíquica o discapacitat pot situar la dona en una posició de dependència que la pot fer susceptible, en alguns casos, de patir algun tipus de maltractament.

Mite: les dones que són maltractades pel seu company són masoquistes, i per això mantenen la relació.

Realitat: les dones en situació de violència sovint tenen sentiments de culpa i de vergonya que no els permet demanar ajuda. Hi ha altres raons de tipus emocional, ideològic, econòmic que poden fer que no es plantegin posar fi a la relació. Més endavant veurem la teoria del cicle de la violència, que ens ajudarà a entendre els possibles motius d'algunes dones per a continuar mantenint la relació.

Mite: les dones que reben maltractaments són les que provoquen la situació.

Realitat: pot ser que determinades conductes provoquin enuig, però la conducta violenta és absolutament responsabilitat de qui la duu a terme, ja que no hi ha justificació per a una resposta violenta devers la conducta de l'altre. Molts homes volen justificar la seva conducta en les provocacions com una manera de defugir responsabilitats. A més, les dones amb parelles violentes desenvolupen tota una sèrie d'estratègies per a intentar evitar la violència i no provocar l'enuig del seu company.

Mite: els homes maltractadors són malalts mentals.

Realitat: malgrat que alguns homes que exerceixen violència tenen alguna malaltia mental, els estudis fets determinen que la proporció no és més gran que en el conjunt de la població.

Mite: el consum d'alcohol és la causa de les conductes violentes.

Realitat: el consum d'alcohol pot afavorir l'emergència de conductes violentes, com a desinhibidor de la conducta que és, però no les causa.

No totes les persones alcohòliques són violentes, ni tots els homes violents són alcohòlics.

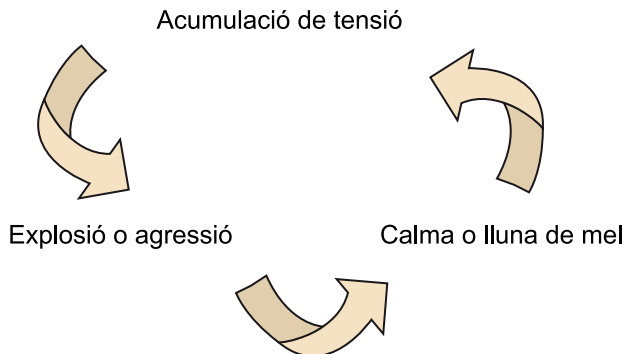
Mite: l'home que exerceix violència no mostra mai afecte envers la seva parella.

Realitat: en els moments en què l'home no està utilitzant la coerció i la violència, es pot mostrar com una parella mot atenta. La teoria del cicle de la violència ens ajudarà a entendre com aquest comportament afectuós manté les dones en les relacions violentes.

2.6. El cicle de la violència

A finals dels anys setanta, Lenore Walker, arran del seu treball amb dones en situació de violència, va començar una recerca per a entendre les causes per les quals aquestes dones continuaven amb els seus agressors malgrat haver estat sotmeses a diferents tipus de maltractaments. Va descobrir el caràcter cíclic dels episodis de violència; una vegada s'ha produït un episodi de violència, és probable que es torni a produir, encara que el tipus de violència i la durada de cadascuna de les fases diferents en cada parella pugui ser diferent, i es pugui donar en diferents etapes o moments de la relació. La teoria del cicle de la violència (Walker, 1980) ens ajuda a entendre el que succeeix en la majoria dels casos i a donar-hi una explicació.

L'autora diferencia **tres fases** dins d'aquest cicle:

Fase d'acumulació de tensió

Aquesta fase es caracteritza per les agressions psicològiques i incidents violents de "baixa intensitat" (petits cops, empentes, etc.). La dona fa tot el possible per no provocar la ira de l'home, i accepta la seva conducta abusiva com a comportament totalment legitimat en la relació. Quan es dona algun incident, ella s'identifica com a responsable de la resposta violenta de l'altre, considerant que aquesta resposta ha estat desmesurada, però alhora alegrant-se que no hagi estat pitjor.

Si bé la dona es considera causant de la reacció violenta, pensa que són els factors externs (com ara els possibles problemes a la feina de la seva parella, o l'abús de certes substàncies) els que justifiquen la magnitud de la resposta. Per això intenta mantenir un cert ordre en alguns aspectes externs a la rela-

ció (per exemple, guardant les distàncies amb la família extensa, per tal que no destorbin l'agressor). Tan bon punt aquests factors externs millorin, hi ha l'esperança que la relació començarà a funcionar.

A mesura que creix la tensió, la dona experimenta cada cop una pèrdua més gran de control de la situació; a causa de la síndrome de la indefensió apresada (que veurem més endavant quan parlem de les conseqüències), accepta que no té res a fer per a aturar el cicle de la violència. A la vegada, hi ha un increment de la sensació de por i d'ira, encara que sovint no reconeguda ni acceptada per ella mateixa.

L'agressor, per la seva banda, davant l'aparent passivitat i acceptació de la situació abusiva per part de la seva parella, no fa res per a controlar-se a si mateix. Tement que el seu comportament pugui encoratjar el desig de fugir de la seva parella, es torna extremament vigilant, gelós i possessiu.

La tensió va en augment, els incidents són cada cop més freqüents, fins que arriba la següent fase del cicle.

Exemple d'un cas

Relat de la G.: "[...] jo intentava tenir-ho tot a punt quan arribava a casa. El sopar estava a punt, els nens al llit, la roba de l'endemà preparada... Tot. Però mai no n'hi havia prou, sempre hi havia alguna cosa que jo no havia fet bé o que m'havia descuidat... Si el sopar era a taula, perquè es refredaria; si no hi era, perquè el feia esperar... Jo tenia la sensació que fes el que fes, em tocaria el rebre... Tot ho feia malament. Ell cridava i cridava, clavava cops de puny a la paret, s'enfadava..."

Fase d'explosió o agressió

Aquesta fase es caracteritza per la descàrrega incontrolada de la tensió acumulada en la fase anterior. La manca de control i la destructivitat més gran és el que distingeix aquesta segona fase de la primera. Tampoc no es pot preveure la classe de violència que es donarà.

El factor ocasionant de l'explosió sol ser extern (problemes laborals, abús d'alcohol, etc.) o bé es deu a l'estat emocional de l'home; per tant, no acostuma a ser causat per la conducta de la dona agredida. L'home violent accepta que la ira està descontrolada, i la seva dona ho accepta també. Així, agredeix la seva parella per allisonar-la, mentre ella rep passivament les agressions, per por d'incrementar el nivell de violència si intenta evitar-les.

Algunes vegades, la fase d'acumulació de tensió provoca un nivell d'angoixa tan elevat en la dona que provoca l'explosió de la violència (sia conscientment o inconscientment, la majoria dels casos), per a arribar a la fase de la calma. Això aporta una sensació transitòria de control de la situació.

Aquesta segona fase és la més breu de totes. Normalment dura de dues a vint-i-quatre hores, encara que en algunes situacions es pot perllongar durant dies.

Normalment, les dones que reben agressions greus no solen demanar ajuda immediatament després de l'incident, si no és que requereixen atenció mèdica urgent. Durant les primeres hores, i fins i tot dies, es poden quedar en un estat de bloqueig emocional, amb símptomes com depressió, indefensió i llanguiment.

Exemple d'un cas

Relat de la G.: "Aquell dia, quan el vaig veure entrar, vaig saber que les coses anirien mal dades. Havia begut, ho feia a vegades... Vaig pensar que devia haver tingut un mal dia a la feina. No recordo que vaig dir, o què vaig fer... Només sé que de cop era a sobre meu, pegant-me... Cops, bufetades, puntades... Jo intentava protegir-me la cara; no volia que em quedessin marques... Vaig anar reculant i al final vaig caure per les escales del saló... Em vaig quedar molt quieta. Estava marejada. Al cap d'una estona, vaig arrossegar-me fins al llit; ell havia marxat. Em feia molt de mal la cama. Vaig dormir, o vaig perdre la consciència, no ho sé. Em vaig despertar de dia. No podia moure la cama, era el pitjor. Vaig intentar dormir un altre cop, oblidar-me de tot... Fins que el vaig sentir entrar a l'habitació. Ell mateix em va agafar amb els braços, i em va portar a l'hospital... No sé per què ho va fer; suposo que devia tenir por que em morís a casa...".

Fase de calma o lluna de mel

La tercera fase es caracteritza pel comportament extremament amorós i amable de l'agressor, que mostra penediment per la conducta violenta i expressa la voluntat que no es torni a repetir. Segons la seva percepció, no tornarà a causar mal a la seva parella, ja que serà capaç de controlar-se. A més, ella ja haurà après la lliçó, i ell no es veurà obligat a tornar a maltractar-la perquè es comporti adequadament.

La dona pensa que les coses poden canviar; considera que la pèrdua de control de la seva parella no tornarà a repetir-se, i que el comportament amorós d'aquell moment és el representatiu del seu caràcter, i no pas les conductes violentes mostrades abans.

En aquest moment és quan la dona té més possibilitat de demanar ajuda, ja que el control i la pressió de la seva parella són més petits. Però el seu convenciment que la relació de parella pot millorar fa que moltes vegades no ho dugui a terme. A més, sovint l'agressor aconsegueix convèncer la seva família i els seus amics perquè intercedeixin a favor del seu perdó, i facin reflexionar la seva dona en les "terribles" conseqüències que podria tenir trencar la relació (sobretot pels seus fills) o bé denunciar els fets. En aquest punt, les creences tradicionals sobre l'amor i el matrimoni i sobre la idoneïtat de la presència de tots dos progenitors en la criança dels fills cobren pes. Ella es perfila com l'ajuda necessària perquè l'agressor, moltes vegades convertit en víctima, pugui abandonar el comportament violent.

Per tant, la relació de dependència mútua s'intensifica en aquesta fase.

Aquesta fase acostuma a ser més llarga que la segona i més breu que la primera. La majoria de vegades, els petits incidents tornen a aparèixer en un període no gaire llarg, tornen a donar pas a la fase d'acumulació de tensió i s'inicia un nou cicle de maltractament.

Exemple d'un cas

Relat de la N.: "La primera vegada que em va passar, vaig pensar que havia estat un error, que no era possible. Segur que jo m'havia equivocat, que no recordava les coses tal com havien passat... No era possible que m'hagués fet mal; ell m'estimava... M'ho deia a totes hores. Des que havia passat «allò» que només estava per mi... Pobre, se'l veia realment afectat, trist... Tenia tants problemes... Deia que només jo podia ajudar-lo, que em necessitava... I era veritat, pensava jo; jo el conec, l'entenc, i sé com fer-lo feliç... A més, estava tan afectuós, tan atent... I amb els nens, molt bé, era un bon pare. Se l'estimaven molt, a ell..."

Alguns autors consideren que la teoria del cicle de la violència victimitza la dona, i la situa en un paper passiu davant la violència, rol que la incapacita per al canvi i per a posar fi a la situació de maltractament. Lenore Walker situa la dona com a "víctima", en contraposició a "culpable" (responsable de rebre violència). Aquesta victimització de la dona és donada pel paper que li ha atorgat la societat patriarcal. Aquesta autora, a més, reconeix en les dones maltractades la qualitat de supervivents a la situació de violència viscuda.

Perquè la dona es pugui desplaçar de la posició de víctima a supervivent, cal que pugui reconèixer que ha patit una situació d'abús, per tal de situar la responsabilitat dels actes violents en l'agressor i no en el seu comportament. A més, el fet d'identificar les capacitats de la dona, l'ajudarà en el seu procés d'apoderament. També cal atendre la simptomatologia derivada de la situació de maltractament, sense passar per alt d'oferir-li seguretat i protecció. Restablir la seva xarxa de suport a escala social és un dels altres elements que Walker considera indispensable per al procés de recuperació.

Per tant, el reconeixement de l'existència del cicle de la violència no ha significar que la situació es perpetui; moltes dones han estat capaces de trencar aquesta dinàmica i demanar ajuda per a superar la situació.

Hi pot haver altres causes per les quals una dona no trenqui una relació violenta?

Com hem vist més amunt, la violència masclista és ideològica; sovint els èxits de les dones estan vinculats al seu rol d'esposa i mare dins de la parella (que es perfila com l'opció de vida més acceptada socialment). Alhora, la dependència econòmica, social, la manca de suport i el desconeixement o desconfiança en la xarxa professional d'atenció pot dificultar posar fi a la relació.

3. Prevenció de la violència masclista

Prèviament a parlar d'intervenció específica en els casos de violència masclista, veurem com s'ha d'estructurar la prevenció, i quins aspectes cal tenir en compte a l'hora "d'intervenir preventivament" (no hem de passar per alt que la prevenció és també un tipus d'intervenció).

3.1. Diferents tipus de prevenció

El concepte de *prevenció* prové del moviment d'higiene mental, a principis del segle XX, encara que pren rellevància a partir dels treballs de Gerald Caplan en l'àrea de la salut mental comunitària. El 1964 Caplan proposa una definició més sistemàtica de la prevenció, agrupant els esforços preventius en tres categories: prevenció primària, secundària i terciària.

La **prevenció primària** és una temptativa de reduir la taxa d'incidència d'un determinat problema en la població, atacant-ne les causes, abans que es pugui arribar a produir. Per tant, els esforços es dirigeixen tant a transformar l'entorn en què pot aparèixer el problema com a reforçar l'habilitat de l'individu per a afrontar-lo.

La **prevenció secundària**, que actua quan el problema ja s'ha donat, és l'intent de reduir la taxa de prevalença, o sigui, el nombre de casos existents. En aquest sentit, la prevenció tracta d'assegurar una identificació precoç del problema i una intervenció ràpida i eficaç.

La **prevenció terciària** té per objectiu reduir els efectes o les seqüeles d'un determinat problema, un cop ja s'ha donat, tractant d'evitar-hi les recaigudes. En aquesta línia s'elaboren programes de recuperació i rehabilitació per a aquelles persones que n'han estat afectades.

Inicialment, el concepte de *prevenció* en l'àmbit de la violència masclista estava basat en el model biomèdic, que mirava d'incidir en els factors individuals que podien causar la violència.

Progressivament, per mitjà dels conceptes de *promoció de la salut i educació per a la salut*, s'han incorporat el context i els comportaments de risc com a subjectes d'intervenció.

La psicologia comunitària també ha contribuït a ampliar la perspectiva de la prevenció. Aquesta disciplina entén els problemes humans com a efectes d'una determinada evolució històrica i social, fet que els fa previsibles teòricament i prevenibles a la pràctica. Des d'aquesta perspectiva, cal entendre, doncs, la

violència en la parella com un producte social, un fenomen derivat d'un procés històric, basat en la concepció androcèntrica de la societat. La prevenció s'ha de focalitzar en l'abans i en les causes de manera prioritària, i secundàriament en el després i en els efectes del problema.

Des de la perspectiva ecològica, el concepte de *prevenció* fa referència a intervenir en aquells factors socioeconòmics, culturals, institucionals, familiars i personals que augmenten la possibilitat que es doni una situació de violència masclista.

3.2. Què vol dir prevenció en el cas de la violència contra les dones?

En el cas de la violència masclista, la **prevenció primària** hauria d'aportar patrons de resolució de conflictes no violents, mitjançant models de relació familiars, grupals, culturals i institucionals basats en el respecte i el diàleg.

Com hem vist més amunt, la concepció patriarcal de les relacions, la repartició de tasques mitjançant els rols sexuals i els estereotips de gènere són elements que poden establir la base perquè es produeixi una situació d'abús. Per aquest motiu cal educar les persones en la direcció d'eliminar prejudicis i potenciar un model educatiu basat en el diàleg i la coeducació, lliure d'estereotips, que promogui relacions igualitàries, i fer-lo extensiu a tots els àmbits de la societat (escola, jutjats, mitjans de comunicació, etc.).

La família, com a font de socialització primerenca, ha d'integrar mètodes disciplinaris no violents en les estructures de poder intrafamiliar. En altres contextos més amplis de l'individu, la violència és força present, i arriba a adquirir la categoria de "valor" en alguns casos (si més no, així es presenta moltes vegades en els mitjans de comunicació, en les pel·lícules, en jocs infantils i juvenils, etc.), de manera que se'n normalitza la presència en l'àmbit quotidià. Com volem que la violència no es consideri com un mètode vàlid, resolutiu, en definitiva com un instrument útil per a aconseguir les nostres finalitats? Perquè per més que prediquem que volem deslliurar-nos de la violència, per altra banda, el nostre entorn comunica analògicament tot el contrari, i ofereix un missatge que només pot causar confusió, especialment entre les persones més joves. La justificació de l'existència de la violència en el nostre entorn es basa en la creença que forma part de l'essència de l'ésser humà. Per contra, hi ha autors de diverses disciplines (psicòlegs, filòsofs, antropòlegs, etc.) que consideren que és fruit de la interacció dels éssers humans, però que no és intrínseca a les persones. Sovint s'utilitzen indistintament els termes *violència* (acte voluntari de comissió de dany contra una altra persona o altres persones) i *agressivitat* (resposta instintiva de les persones, davant una situació de perill

o amenaça, amb la finalitat de defensar-se). Podríem dir que, mentre l'instint de supervivència és necessari, la intenció de causar dany hauria de ser absolutament prescindible?

Pel que fa a la **prevenció secundària**, un cop identificats els factors de vulnerabilitat, hauria d'aportar, a aquells col·lectius més susceptibles de trobar-se en situació de violència masclista, eines d'identificació i de detecció precoç, i també el suport social necessari. En molts casos, ni les mateixes persones que estan sotmeses a una situació abusiva en tenen consciència, i atribueixen el seu malestar a altres causes o justifiquen l'abús perquè entenen que es tracta d'una situació normalitzada. Una descripció clara del problema, de les causes, de la manera com apareix i de la possibilitat d'aturar-lo pot fer que moltes dones prenguin consciència de la seva situació i coneguin la manera de posar-hi fi. Un cop s'ha identificat el problema, cal intervenir ràpidament per tal d'evitar mals majors o que es perpetui la situació.

La **prevenció terciària** ha d'assegurar l'adequació dels recursos per a les dones en situació de violència masclista, i també garantir-ne l'accés. A banda de mesures de protecció a les víctimes, cal disposar de programes d'atenció i suport que prevegin l'especificitat del problema. No és el mateix atendre una dona que ha patit un robatori amb força que una altra que ha estat segrestada, que ha patit una violació per un desconegut o que ha rebut una agressió de la seva parella. Els serveis, els professionals i els programes s'han de adequar al problema des d'un coneixement profund d'aquest fenomen en concret.

Si bé sembla que és evident la necessitat de combinar actuacions en els tres àmbits de la prevenció, actualment la focalització recau en la prevenció terciària, és a dir, un cop ja s'ha manifestat el problema. Una de les possibles causes és l'alarma social que causen els nombrosos casos d'assassinats de dones en mans de les seves parelles, que pressionen les institucions a donar una resposta ràpida i contundent, basada en el càstig de les conductes violentes, i en la protecció i recuperació de la víctima.

Cada cop, però, creix la consciència que cal actuar en la direcció de la prevenció primària i secundària, que, encara que preveuen resultats a mig i llarg termini, es perfilen com l'opció real d'encaminar-nos cap a una societat en què les relacions entre els homes i les dones siguin cada cop més igualitàries.

3.3. Àmbits susceptibles de prevenció de la violència masclista

Els plans i programes de prevenció poden anar dirigits a diversos col·lectius i aplicar-se en diferents àmbits. En alguns d'aquests plans i programes ja es té en compte la prevenció de la violència masclista, però encara cal una consciència més gran de la necessitat d'aplicar-los i revisar-ne el disseny.

- **Població en general:** cal que les administracions s'impliquin a l'hora d'elaborar programes de sensibilització de la població, un cop s'hagi fet un estudi previ sobre les seves creences, actituds i comportaments.
- **Educació formal:** cal incorporar en els currículums escolars la coeducació i la promoció de valors i habilitats socials, que afavoreixin la comunicació i la resolució de conflictes, i potenciïn les relacions igualitàries entre homes i dones. Es fa necessària la revisió dels materials curriculars, que sovint incorporen una visió androcèntrica de la història.
- **Educació en el lleure:** en aquest àmbit, s'hi poden incloure programes preventius en equipaments de lleure (casals, ludoteques, etc.) i entitats (esplais, agrupaments escoltes, etc.). També en les activitats extraescolars.
- **Serveis socials:** cal potenciar programes de prevenció primària i secundària, per tal de no focalitzar la major part dels esforços en la intervenció quan ja ha aparegut el problema.
- **Professionals que treballen en l'àmbit:** cal que els professionals tinguin una formació especialitzada, que els doti d'estratègies d'intervenció eficaces i d'acord amb l'especificitat del problema que estan abordant.
- **Salut:** és necessari incorporar la mirada de gènere per tal de detectar situacions de relacions abusives i altres manifestacions de violència masclista en l'atenció als equipaments de salut.
- **Mitjans de comunicació:** cal tractar els fets relacionats amb la violència masclista des del dret a la intimitat i el respecte a la dignitat de les persones. Cal donar veu a les dones mateixes i presentar els fets sense caure en el sensacionalisme ni treure'ls de context. Pel gran abast que tenen, poden contribuir en la visibilització de tots els tipus de violència i mostrar les conseqüències negatives de la violència per a víctimes i agressors.

3.4. Prevenció de la violència en les relacions de parella

Quins aspectes influeixen en l'establiment d'una relació d'abús? Com podem fer prevenció en l'àmbit de les relacions de parella?

3.4.1. L'amor romàntic

La idea que tenim de l'amor condiona, evidentment, la concepció de l'afectivitat en les relacions de parella. Les nostres creences personals, fruit de les nostres pròpies experiències vitals i també del procés de socialització, influeixen en la manera en què establim les relacions interpersonals. Podem trobar

nombrosos contes populars, novel·les, pel·lícules, cançons, etc., que transmeten **les idees de l'amor romàntic**. En el cas de les relacions de parella, ens trobem que estan molt influenciades per aquest **imaginari**, i que ens indueixen a:

- Esperar una entrega total a l'altra persona.
- Fer de l'altra persona el fet únic i fonamental de l'existència.
- Viure experiències molt intenses de felicitat o de patiment.
- Dependre de l'altra persona i adaptar-nos-hi, posposant els interessos propis.
- Perdonar-ho i justificar-ho tot en nom de l'amor.
- Consagrar-nos al benestar de l'altra persona.
- Estar tota l'estona amb l'altra persona.
- Pensar que és impossible tornar a estimar amb aquesta intensitat.
- Sentir que res no val tant com aquella relació.
- Desesperar-nos davant la idea que la persona estimada marxi.
- Pensar tota l'estona en l'altra persona, fins al punt de no poder treballar, estudiar, menjar, dormir o prestar atenció a altres persones menys importants.
- Viure només per al moment de la trobada.
- Prestar atenció a qualsevol senyal d'alts i baixos en l'interès o l'amor de l'altra persona i vigilar aquests senyals.
- Idealitzar l'altra persona no acceptant que pugui tenir algun defecte.
- Sentir que qualsevol sacrifici és positiu si es fa per amor a l'altra persona.
- Tenir desitjos d'ajudar l'altra persona i donar-li suport sense esperar reciprocitat ni agraïment.
- Obtenir la comunicació més completa.
- Aconseguir la unió més íntima i definitiva.

- Fer-ho tot juntament amb l'altra persona, compartir-ho tot, tenir els mateixos gustos i apetències.

Per descomptat, aquest model de conducta pot desembocar fàcilment en sentiments de frustració i desengany, perquè és impossible de seguir del tot.

3.4.2. Els mites de l'amor romàntic

A continuació, anomenarem el que es coneix com els **mites de l'amor romàntic**, i en desenvoluparem alguns, però per a un coneixement més profund, heu d'acudir a l'obra de Carlos Yela (2003, pp. 265-267), en què fa una revisió a fons dels principals mites. Volem advertir, però, que es tracta d'un tema que causa controvèrsia ja que qüestiona conceptes que tenim força interioritzats i que formen part del nostre ideari, tant a escala personal com comunitària.

Mite

Un mite és una creença, formulada de tal manera que apareix com una veritat, expressada de manera absoluta i poc flexible. Els mites solen posseir una gran càrrega emotiva i són resistents al canvi i al raonament. Contribueixen a crear i mantenir la ideologia d'un cert grup.

- **Mite de l'"altra meitat"**, o creença que escollim la persona que omplirà el nostre buit, que ens estava predestinada i que ha estat l'única elecció possible. L'acceptació d'aquest mite pot derivar en un alt nivell d'exigència en la relació, en la frustració pel fet de no aconseguir els resultats volguts i en la tolerància excessiva (si és la parella ideal cal esforçar-se més i també ser més permissius).
- **Mite de l'aparellament** o de la parella: la vida en parella (heterosexual) és l'estat natural de les persones, universal i present en totes les cultures, igual que la monogàmia. Les persones que no estan incloses dins d'aquest grup majoritari (persones no emparellades, persones homosexuals aparellades o no, etc.) poden arribar a tenir conflictes a escala interna o d'acceptació social.
- **Mite de la gelosia**, o creença que la gelosia és un signe d'amor, i fins i tot el requisit indispensable d'un amor de veritat. Aquest mite acostuma a usar-se per a justificar comportaments egoistes, injustos, repressius i, de vegades, violents.

La **resta de mites** de què parla l'autor són el mite de l'exclusivitat, el de la fidelitat, el de l'equivalència entre amor i enamorament, el de l'omnipotència, el del lliure albir (els nostres sentiments no estan influenciats per factors socials, biològics i culturals), el del matrimoni i el de la passió eterna.

Exemple d'un cas

Relat de la G.: "Quan el vaig conèixer em deia que jo ho era tot per a ell, que vivia per mi i per a mi. Sempre escoltàvem cançons romàntiques; a mi m'encantaven, em sentia identificada amb aquelles dones tan estimades i tan enamorades... Ell em venia a buscar a la feina cada dia i m'acompanyava a casa. No em deixava anar sola enlloc. Sempre es preocupava pel meu aspecte, per la manera com vestia. Al principi em semblava normal, però després que s'enfadés unes quantes vegades, vaig començar a pensar que era massa. Deia que ho feia per mi, que havia d'estar guapa per a ell, però per a ningú més, i així mai no em podria passar res dolent. Deia que tots els homes em miraven, que se'm menjaven amb els ulls. Jo no ho sabia, perquè no gosava mirar ningú quan anàvem pel carrer, perquè ell s'enfadava si ho feia. Deia que jo un dia el deixaria per algú millor, malgrat que m'esforçava a totes hores per fer-li saber que l'estimava. Al principi, a mi m'agradava la seva gelosia; tenia disset anys i era la meva primera parella... A més, per a mi volia dir que m'estimava... No sé per què no me'n vaig adonar... Si ho hagués aturat llavors no hauria passat tants anys dolents..."

Quina relació tenen aquests mites amb la violència masclista?

Tal com assenyala Charo Altable (1998), la crítica des de la perspectiva de gènere fa referència al fet que molts d'aquests mites han estat impulsats en el marc de la societat patriarcal, pels diferents estaments de poder, per tal de reforçar el paper passiu i de subordinació de la dona a l'home (sacralitzant la parella i el matrimoni, donant-li caràcter de destí irreductible, reforçant la passivitat i el paper de cuidadora, etc.). Segons Rosaura González i Juana D. Santana (2001), els qui assumeixen aquest model d'amor romàntic i els mites que se'n deriven tenen més probabilitats de ser víctimes de violència, ja que consideren que l'amor justifica qualsevol cosa, que és el que dóna sentit a les seves vides i que amor i violència són compatibles (tal com hem vist, per exemple, en parlar del mite sobre la gelosia).

3.4.3. Relacions de parella abusives

La relació abusiva és una relació de domini d'una persona sobre una altra, que busca el sotmetiment al marge de la seva voluntat, desitjos i expectatives.

Aquest abús es pot exercir de manera conscient o inconscient. La violència es legitima com a recurs per a mantenir aquest poder. De manera gradual, la relació cada vegada és més asimètrica, de manera que hi ha una part clarament dominant, mentre l'altra cada cop es mostra més sotmesa i amb menys autonomia.

Sovint, les dones són les que es troben en la posició més feble. En les relacions abusives, la dona és qui justifica el patiment en nom de l'amor i, influenciada pels mites de l'amor romàntic a què ens hem referit, té serioses dificultats per a identificar la situació d'abús que està vivint, i per a posar-hi fi posteriorment.

3.4.4. Indicadors d'abús

Podem trobar nombroses llistes sobre indicadors d'abús; per exemple, a *Vincula't. Materials per treballar amb dones maltractades*, o bé a "Hombres violentos, mujeres maltratadas: aportes a la investigación y tratamiento de un problema social" (Ferreira, 1992).

A continuació mostrem alguns d'aquests indicadors en la conducta de l'home que poden fer que la relació sigui abusiva o es corri el risc de convertir-s'hi. Els hem relacionat en la taula següent, amb una sèrie de variables, segons la intencionalitat o el tipus de conducta que comportin:

Tipus de conducta o intencionalitat	Indicadors
Control	Demana explicacions sobre el que fa la seva dona, on va, amb qui està. Controla les seves trucades telefòniques, la manera de vestir. Nega la seva intimitat i privacitat. Controla també els ingressos familiars.
Intimidació	Atemoreix amb mirades, gestos. Trenca objectes significatius per a ella, mobiliari. Maltracta els animals domèstics.
Gelosia	Desconfia de la dona, l'acusa de flirtejar amb altres homes, li posa "paranys" per veure si ella l'enganya.
Aïllament	Li prohibeix relacionar-se amb veïns, amics o familiars. Es mostra contrariat si fa determinades activitats i li'n prohibeix d'altres.
Humiliació	Ridiculitza els actes d'ella, el que pensa, els seus desitjos. No reconeix ni estimula les capacitats d'ella. Exagera els seus defectes. Se'n riu si ella s'enfada. La compara amb altres dones, sempre de manera despectiva. Flirteja amb altres dones davant d'ella.
Culpabilització	La responsabilitza de tot allò que no funciona en la relació. No acostuma a demanar perdó quan comet algun error. L'acusa de ser possessiva en la relació.
Poder en la relació	Ell és qui estableix les regles de la relació. Els seus assumptes sempre són més importants i prioritaris. Manté una doble moral: ell pot fer coses que ella no pot fer. Habitualment no es mostra afectuós ni obert al diàleg. Ella ha de saber sempre què és allò que ell necessita i el que no vol. Ell li dóna ordres i la fa callar. Decideix pel seu compte. Promet canvis que després no fa. Amenaça de deixar-la. Si s'enfada, desapareix. L'obliga a tenir relacions sexuals encara que ella no vulgui o és desconsiderat i violent quan en mantenen.
Comportament en la relació	Ell fa comentaris despectius sobre les dones. Pensa que les dones són inferiors als homes. Mostra poca tolerància a la frustració. S'ofèn amb facilitat. És autocompassiu, i se situa en la posició de víctima. És impulsiu. Utilitza expressions agressives. Té prejudicis racials. Encara que es mostri seductor amb els altres, té un comportament desagradable amb ella.

3.4.5. Prevenció de les relacions de parella abusives

Després de veure les característiques de les relacions de parella en què es donen situacions d'abús, a l'hora de **fer prevenció específica**, hem de tenir en compte, en tota acció o pla preventiu, com a mínim, els aspectes següents:

- Cal posar èmfasi en el fet que establir relacions de parella igualitàries beneficia tothom. Tant homes com dones són responsables d'establir relacions basades en la confiança i el respecte. La lluita contra la violència masclista ha de ser una tasca compartida per tothom. És important conèixer les idees i creences del col·lectiu sobre l'amor i les relacions de parella (quins són els rols que atribueixen a cadascú dins de la relació, quines són les bases en què pensen que s'ha de construir la relació, quins mites han tingut més importància en la creació de la parella, etc.).
- Cal que vagi dirigida a enfortir els factors de protecció de la persona i l'entorn. Per a això cal identificar prèviament els elements que poden facilitar l'aparició de la violència amb vista a potenciar aquelles creences, idees i habilitats que permeten establir relacions igualitàries i no violentes. Centrar-se en les potencialitats de les relacions permet tenir una expectativa més optimista, augmentar la confiança en la relació, influir en la seva dinàmica i defugir les profecies autocomplidores que pot suggerir el fet d'emfatitzar els perills de les relacions.
- Cal conèixer la població a qui va dirigida l'acció. La prevenció de les relacions abusives de parella s'ha de fer extensiva a tots els sectors de la població. Es pot fer prevenció a totes les edats, des de l'embaràs amb les mares i els pares de la futura criatura, fins a la infància, l'adolescència, la joventut i en l'adulthood. Només cal tenir en compte la població a la qual es dirigeix l'acció per adaptar conceptes i estratègies. També cal considerar si hi ha hagut una demanda o interès previ per a abordar aquest tema o bé s'ha plantejat l'acció preventiva per mitjà de la detecció d'una necessitat. Per descomptat, l'abordatge és diferent, ja que en el segon cas hi ha d'haver un factor afegit força important, com és la motivació, i s'han de trobar estratègies per a despertar l'interès de la població.

4. Conseqüències de la situació de violència

4.1. Conseqüències en les dones

La violència masclista perjudica seriosament les dones que l'han viscut. Les seqüeles psicològiques i emocionals són les que deixen una empremta més profunda i són més difícils de superar. L'afectació en cadascuna de les persones és diferent, i depèn de diversos factors (trets de personalitat, duració de la relació, tipus de violència, etc.).

S'ha identificat una sèrie de trastorns associats a les dones que han viscut relacions de violència; no tots tenen en compte l'especificitat d'aquest problema, però hi ha un alt nivell d'incidència entre les dones maltractades, tant de l'estrès posttraumàtic com de la depressió. Concretament, s'ha identificat el que s'anomena *la síndrome de la dona maltractada*, i que desenvoluparem a continuació.

4.1.1. La síndrome de la dona maltractada

Aquesta síndrome identifica una sèrie de símptomes que apareixen freqüentment en les dones que han passat per aquesta experiència (Walker, 1984). Apareix com a conseqüència d'haver estat exposades de manera intermitent a una relació de maltractament.

La **víctima experimenta un complex primari**, caracteritzat per símptomes traumàtics: hipervigilància, reexperimentació del trauma, ansietat, records recurrents i intrusius, debilitament emocional. La seva autoestima es veu tan danyada que pot arribar a aparèixer una actitud d'indefensió apresada. La dona també acostuma a experimentar un complex secundari de símptomes, caracteritzats per una idealització del maltractador, i la fantasia que canviarà d'actitud i deixarà d'agredir-la, de manera que minimitza el perill que corre.

Segons Walker, l'ansietat que tenen les dones en situació de violència és més intensa que en la manifestació de l'estrès posttraumàtic causat per altres fets, i arriba a manifestar-se en forma de fòbies (com l'agorafòbia) i d'atacs de pànic (Walker, 1994).

Bibliografia recomanada

L. Walker (1984). *The battered woman syndrome*. Nova York: Springer.

4.1.2. L'estrès posttraumàtic

Es tracta del conjunt de símptomes que manifesten les persones que han viscut una experiència traumàtica, com a testimonis o com a víctimes. Es presenta cada cop que alguna cosa els recorda l'experiència viscuda, en forma de por o terror incontrolat.

Es caracteritza principalment per la reexperimentació del succés en forma de records invasius, l'intent d'oblidar-lo, sense poder-ho fer, i la intranquil·litat. La persona sovint recorda el succés mitjançant records i somnis que li fan reviure'l. Després, intenta evitar situacions, activitats, entorns, persones i tot allò que li pugui representar un estímul relacionat amb el fet traumàtic. Finalment, es produeix un augment de la seva inquietud, que es manifesta en símptomes com ara insomni, irritabilitat, hipervigilància, dificultats de concentració.

Tota aquesta simptomatologia pot portar les dones afectades a aïllar-se a escala social, de manera que tinguin dificultats per a desenvolupar-se en l'àmbit laboral i en altres àmbits quotidians, i experimentin una sensació creixent de catàstrofe.

4.1.3. La depressió

Les dones que estan en una relació de violència sovint estan en una situació d'aïllament a escala social, sense possibilitat de suport ni cap reforç en l'àmbit emocional. Aquesta solitud fa susceptible la dona de poder caure en una depressió.

L'autoestima de la dona va disminuint, de manera que es desvalora a si mateixa i es culpa de les agressions que rep.

En aquestes situacions es poden produir comportaments que poden provocar les agressions, en un intent de tenir el control de la situació (tal com s'explica en el cicle de la violència).

Paral·lelament, acostuma a donar-se un debilitament de la capacitat cognitiva, desenvolupant mecanismes de defensa que intenten donar sentit a la violència o distanciar-se'n de manera fictícia: com a mecanisme d'adaptació, moltes dones poden negar el maltractament o minimitzar-lo. Sovint, moltes dones es dissocien de l'agressió que pateixen, com si aquella experiència no els passés a elles, evadint-se i no essent-hi presents a escala de pensament, en el moment en què es dona.

Quan la depressió és profunda, es poden produir ideacions suïcides, que poden arribar a concretar-se en intents d'autòlisi, o suïcidis.

4.1.4. La teoria de la indefensió apresada

El model d'indefensió apresada va ser proposat per Walker basant-se en les recerques de Seligman (1975) i va relacionar aquest comportament amb certes respostes actitudinals que poden tenir les dones maltractades. La teoria de la indefensió apresada té tres components bàsics: la informació sobre el que passarà, la representació cognitiva del que passarà (aprenentatge, expectativa, percepció) i el comportament envers el que succeeix. Quan les expectatives sobre les respostes que s'obtindran amb un determinat comportament difereixen sovint de les reaccions que se n'obtenen, pot aparèixer la sensació de pèrdua de control. En les relacions de maltractament, en què les respostes violentes apareixen de manera aleatòria, la dona acaba pensant que no té cap control sobre les reaccions de la seva parella. La conseqüència és una actitud de desesperança, de submissió i passivitat que dificulten el procés de presa de decisions.

Walker, en una revisió posterior de la seva teoria, basant-se també en els estudis de Seligman sobre la resiliència humana i de la manera com es pot sobreviure a una experiència traumàtica, va adaptar el seu concepte d'*optimisme après*, com a factor que facilita superar la depressió i la indefensió apresada, partint de la base que tot el que s'aprèn també es pot desaprendre. Aquesta visió des d'una psicologia més positiva es refereix a la capacitat d'explicar els fets ocorreguts com una cosa passada, una cosa que no afecta els seus valors bàsics com a persones.

4.2. Conseqüències en les filles i els fills

I què passa amb les filles i els fills de les dones que viuen una relació de violència? Molta gent es pregunta: són nenes i nens maltractats també?, han rebut maltractaments? Doncs moltes vegades sí que reben agressions de manera directa del seu pare o parella de la seva mare. Però encara que no sigui així, cal tenir en compte que sempre són testimonis dels maltractaments, sia perquè els presencien o perquè viuen en una casa on s'ha creat un alt nivell d'estrès que és palpable en l'àmbit quotidià, i que mediatitza les relacions familiars, l'atenció que reben, el ritme de vida, etc. Per tant, podem afirmar que **totes les filles i els fills** de les parelles en què es dona la violència masculina **són sempre víctimes del maltractament**, encara que sigui de manera indirecta. Per a estudiar aquest fenomen s'ha emprat el terme de *violència presencial*.

A més, cal tenir en compte que la socialització en un ambient de violència pot fer que les nenes i els nens l'acceptin amb molta més naturalitat, integrant-la com a via de resolució de conflictes. Fins i tot alguns autors vinculen aquest fet amb una probabilitat més elevada que en la mitjana de la població de con-

vertir-se en agressors o víctimes de violència masclista en l'edat adulta. A això hi cal afegir les mancances derivades del que pot comportar tenir els cuidadors principals danyats, amb baixa autoestima, inestables o absents a causa de la mateixa dinàmica d'aïllament de la situació de violència.

Hi ha força variables que influiran en les conseqüències que poden experimentar les nenes i els nens exposats a aquest tipus de violència. Les de més incidència són el temps d'exposició a les situacions de violència, el tipus de violència que han patit (física, psíquica, directa o indirecta, etc.), la relació amb l'agressor, l'edat en què succeeix, l'existència de xarxa de suport familiar, els factors personals de resiliència, i l'ajuda que pugui rebre per a superar els danys patits. Per tant, no totes les nenes i els nens es veuran afectats de la mateixa manera.

4.2.1. Principals conseqüències de l'exposició a situacions de violència

Segons Espinosa, el fet d'haver estat exposat a una relació de violència entre progenitors pot ocasionar diferents problemes:

L'exposició directa pot derivar en:

- Conseqüències físiques, retard en el creixement, alteracions de l'alimentació i el son, retard en el desenvolupament motor, etc.
- Alteracions emocionals: ansietat, depressió, baixa autoestima, etc.
- Problemes en l'àmbit cognitiu: retard en el llenguatge, absentisme escolar, baix fracàs escolar, etc.
- Problemes de conducta: falta d'habilitats socials, agressivitat, immaduresa, delinqüència, etc.

L'exposició indirecta pot causar el següent:

- De vegades, les dones que pateixen violència es troben en un estat físic i emocional tan danyat que poden tenir dificultats per a atendre les necessitats bàsiques de les filles i els fills.
- Incapacitat dels agressors d'establir una relació propera i afectuosa amb les filles i els fills. Això pot generar problemes de vinculació afectiva i d'establiment de relacions d'aferrament o vincle primari.

Bibliografia recomanada

M. A. Espinosa (2006). *Las hijas e hijos de mujeres maltratadas: Consecuencias para su desarrollo e integración escolar* [document en línia] (pp. 29-30). Emakunde / Instituto Vasco de la Mujer. <<http://www.emakunde.euskadi.net>>

4.2.2. Possibles alteracions en el desenvolupament psicoevolutiu

A **escala emocional**, algunes nenes i alguns nens poden tenir **dèficits d'expressió i comprensió** de les diferents emocions, tant pròpies com alienes. També poden tenir problemes de **manca de control i d'empatia**.

A **escala cognitiva**, igual que les seves mares, poden desenvolupar la **síndrome de la indefensió apresada**. Poden tenir una baixa autoestima i la por del fracàs i de la frustració pot mediatitzar els seus actes. De la mateixa manera, es poden mostrar com a infants amb un alt nivell d'egocentrisme cognitiu i social. Justifiquen accions seves que consideren punibles en altres persones.

A **escala social**, poden tenir **dificultats d'adaptació**, amb problemes d'inhibició i tendència a l'agressivitat, i poden interpretar de manera hostil la conducta dels altres. Amb les altres persones, mostren poques habilitats relacionals.

4.3. La resiliència: un concepte per a l'esperança

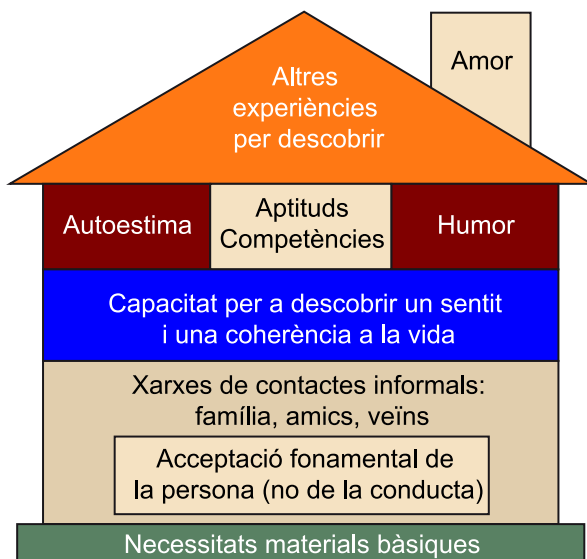
"La resiliència s'ha caracteritzat com un conjunt de processos socials i intrapsíquics que possibiliten tenir una vida «sana» en un medi insà. Aquests processos es duen a terme amb el pas del temps, i donen afortunades combinacions entre els atributs del nen i el seu ambient familiar, social i cultural. Així, la resiliència no s'ha de pensar com un atribut amb què neixen els nens o que adquireixen durant el seu desenvolupament, sinó que es tracta d'un procés que caracteritza un complex sistema social, en un moment determinat del temps."

Rutter (1993).

Hi ha la constància històrica de persones que, malgrat haver viscut situacions difícils i dramàtiques en la vida, poden tirar endavant fent front a les dificultats, i algunes arribant a assolir èxits personals o professionals. Tal com enuncia Boris Cyrulnik en el seu llibre *Los patitos feos* (2010), una infància infeliç no determina la vida. Des de fa uns anys s'han anat agrupant els factors que permeten aquesta superació personal en contextos de violència, amb el terme genèric de **resiliència**. El nom deriva de l'aeronàutica i en el context social es pot definir com "un conjunt de processos socials i intrapsíquics que possibiliten tenir una vida sana en un context insà" (Rutter, 1993). Segons aquest mateix autor, la resiliència no és innata i tampoc no és segur que es desenvolupi. La qualitat de les relacions socials és la que acaba determinant els factors de resiliència presents en un moment vital.

Stefan Vanistendael (2002) ha donat continuïtat al desenvolupament del terme i ens ha facilitat la visió del que és necessari per a l'evolució de la resiliència. Per a fer-ho ha usat la metàfora d'una casa, on els pisos inferiors són les relacions primerenques de les persones amb les seves figures d'aferrament, que, en cas d'establir-hi vincles segurs, afavoreixen una relació de confiança amb el món. Els pisos superiors estan dedicats a les relacions secundàries i a la presència o no de capacitats personals que ajuden a fer front a situacions altament estressants. Entre aquestes capacitats destaquen el sentit de l'humor,

el desenvolupament d'una visió positiva de les pròpies capacitats o el fet de trobar sentit a les pròpies vivències (el significat que s'atribueix al que ha ocorregut).

Font: Vanistendael (2002)

Segons que la persona sigui més o menys resilient, tindrà més o menys capacitat per a superar la situació traumàtica viscuda.

Un dels principis importants dins la resiliència és que s'entén que només cal una relació de qualitat en la infància o l'adolescència per a tenir desenvolupada alguna capacitat resilient. També és notable la noció d'**agent de resiliència**, algú que en un moment de la vida d'alguna persona la pot ajudar a potenciar algun dels factors implicats en aquesta capacitat.

Per tant, l'existència de figures d'afecte i d'una xarxa que acompanyi la persona i li doni suport permeten desenvolupar també la capacitat de resiliència i facilitar el procés de recuperació.

Font: Il·lustració de Joan Solé

5. L'acompanyament professional en casos de violència masclista

En aquest apartat intentarem oferir algunes eines per a tots els futurs professionals que vulguin desenvolupar la tasca en el camp de la violència masclista.

5.1. Perspectiva de gènere

Abans hem desenvolupat alguns conceptes relacionats amb el gènere. Ara volem insistir en la necessitat d'aplicar aquesta perspectiva, la de gènere, en la nostra tasca professional. I com es fa això? Doncs incorporar la perspectiva de gènere comporta tenir en consideració les diferències entre les condicions, situacions i necessitats respectives de les dones amb les quals treballem en relació amb les que tenen els homes. Cal veure com els afecten aquestes diferències en l'àmbit quotidià, i també la relació que tenen amb la seva història de violència (no hem de passar per alt que parlem d'un tipus de violència específica que afecta les dones pel fet de ser-ho). Un dels objectius de la nostra tasca ha de ser aconseguir un sistema sexe-gènere equitatiu, just i solidari.

5.2. La dona com a supervivent de la violència viscuda

Moltes dones que han estat vivint relacions de violència són capaces de posar fi a la relació que les ha estat destruint. Malgrat que s'hagin pogut sentir atrapades dins del característic cicle de la violència, hi ha hagut un moment en què s'han pogut desvincular de la relació i trencar la seqüència. Per a això, han hagut de salvar infinitat d'obstacles, tant en l'àmbit intern (pors, inseguretats) com de l'entorn (la vergonya, el que diran, la família). De vegades, el detonant ha estat la gravetat dels maltractaments, de vegades les amenaces o agressions als fills; però, en tot cas, cal escoltar la història de cadascuna de les dones, i les seves raons.

Així, doncs, hem de reconèixer que la dona que ha viscut violència ha pogut sobreviure en un entorn absolutament hostil, gràcies a les seves capacitats i habilitats, que són les mateixes que li han permès ocupar-se dels fills i les filles (o d'altres persones), i també actuar i prendre decisions quan ha calgut.

Si la nostra mirada professional reconeix les capacitats i habilitats de la dona, més enllà de considerar-la purament com a víctima desvalguda de les circumstàncies, aquesta dona podrà prendre les regnes i erigir-se en l'agent de la seva pròpia vida (apoderament).

El nostre paper, doncs, és el d'acompanyar la dona i les seves filles i fills en el procés de recuperació, oferint-li eines perquè pugui reparar tots aquells aspectes que han quedat malmesos en la relació.

5.3. Dels perfils a la dissolució dels mites

En aquest material no parlarem de perfils en relació amb les dones maltractades. Si ens remetem als mites, trobem la idea comuna i molt estesa que les dones que pateixen violència pertanyen a un nivell socioeconòmic baix, tenen pocs estudis... Però això no és més que un mite. La vergonya, la resposta egòlatra d'algunes dones amb un elevat nivell cultural ("com ha pogut passar-me això, a mi?") o sotmeses a gran pressió pel seu estatus social, la seva família, etc., fa que un gran nombre de dones no facin pública la seva situació.

Segons les fonts a què acudim a l'hora de fer estudis epidemiològics, els resultats són força variats en relació amb les característiques del col·lectiu (serveis socials, serveis especialitzats d'atenció a la dona, etc.). Moltes dones amb un alt estatus en l'àmbit social resolen el problema mitjançant la utilització de serveis privats (advocats, mútues, etc.), o en alguns casos arribant a pactes per a no fer pública la situació.

També ens trobem amb altres dones (moltes) que posen fi a la seva relació quan es manifesta la violència per primera vegada, i les seves dades no arriben a figurar en cap de les estadístiques, llevat en les relacionades amb les denúncies i altres qüestions legals.

Encara que el fenomen de la violència es visibilitzi cada vegada més a escala social, no hem de passar per alt l'estigma que encara comporta ser víctima de violència, les actituds culpabilitzadores o paternalistes que s'adopten sovint amb les dones en situació de violència.

Per què llavors tendim a parlar de perfils? Un dels motius pot ser la tendència que tenim les persones a classificar i etiquetar els nostres semblants. El fet de saber "com" són les dones que pateixen maltractaments i les seves parelles ens permet diferenciar-nos d'elles (i d'ells), i per tant sentir-nos fora de perill de trobar-nos en aquest tipus de situacions en la nostra vida. No hi ha cosa que causi més desassossec de saber que aquell veí nostre, que semblava una persona molt *normal*, ha estat detingut per haver assassinat la seva parella.

5.4. Indicadors d'alerta

En el desenvolupament de la nostra tasca professional, ens podem trobar en situacions en què no hi hagi una demanda explícita d'ajuda professional de la dona que viu violència. Potser treballem en un recurs en què atenem altres tipus de problemes, com demandes d'informació, d'ajuda econòmica,

d'assessorament legal, d'inserció laboral, etc., però tenim la sospita que es podria tractar d'un cas de violència masclista. Com ho podem detectar? Doncs hi ha una sèrie d'indicadors d'alerta que ens poden ajudar a clarificar els dubtes.

En l'àmbit físic	En l'àmbit psicològic	En l'àmbit relacional
<ul style="list-style-type: none"> • Accidents múltiples (fractures, caigudes, etc.). • Somatitzacions freqüents: cefalees, palpitations, ansietat, dolor pelvià, dolor abdominal, problemes ginecològics, problemes gastrointestinals, esgotament, desordres del són, alteracions de la sexualitat (vaginisme, dispareunia, manca de desig, anorgàsmia, etc.). • Manca de petició d'atenció mèdica en cas de necessitat o bé demanda d'atenció recurrent a causa de diferents símptomes. De vegades, no-seguiment de pautes mèdiques. • Antecedents d'abús de substàncies tòxiques. • Avortaments freqüents, parts prematures, manca de control mèdic durant l'embaràs, desnutrició, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Depressió i ansietat. • Crisi de fòbia i pànic. • Desatenció amb ella mateixa. • Trastorns per estrès posttraumàtic. • Trastorns de la conducta alimentària. • Intents d'autòlisi. • Discurs inconnex o contradictori. • Dificultats per a escoltar i concentrar-se. • Inseguretat, manca d'autoestima. • Inexpressivitat, desconexió emocional. • Irritabilitat, actitud defensiva, hostilitat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aïllament social, manca de relació amb la família, desconeixement de l'entorn. • Control per part de l'agressor: rep trucades constants, l'acompanya a tot arreu, no li permet tenir independència econòmica. • Actitud passiva, submissa. • Desatenció dels fills i les filles, dificultat per a posar-los límits, actitud indiferent o molt agressiva.

Si es donen diversos d'aquests indicadors i el professional sospita que es pot tractar d'un cas de violència, cal crear un clima de confiança en què la dona senti que té un espai d'escolta per a parlar d'altres aspectes més enllà de la demanda expressada.

Que la dona sigui conscient de la situació en què viu, i que demani ajuda, són requisits indispensables per a començar a ajudar-la, si no és que el professional valora que la dona pot estar en perill i està massa atemorida i immobilitzada per a demanar ajuda. Si no és conscient de la situació, cal treballar primer en aquesta direcció. En tot cas, cal valorar quina és la millor opció d'ajuda per a ella, **respectant les seves pròpies decisions**, i oferir-li pautes de protecció per tal de minimitzar el risc d'agressions.

5.5. Rol del professional

Com a professionals que intervindrem en dones en situació de violència, o els seus fills i filles, cal que fem una reflexió prèvia a la nostra intervenció:

Hem de **fer l'esforç de reconèixer aquelles idees**, pensaments, actituds que reproduïm de manera automàtica pel nostre procés de socialització dins un context social masclista, patriarcal i diferenciador per raó de sexe, i que no tenen en compte la igualtat de drets de dones i homes.

Hem de ser **conscients que les nostres creences personals modelen els missatges que donem**; si no en som podem caure en contradiccions i en intervencions poc creïbles. Hem de tenir capacitat per a qüestionar les nostres creences, valors i actituds.

Cal un nivell d'implicació i compromís personal, per a treballar l'autoconeixement i l'autoqüestionament, malgrat que impliqui incertesa, pors o dubtes. Cal donar-se permís per a qüestionar-se, i tenir una actitud oberta al canvi i al creixement. L'esperit crític ens ajudarà a aprendre i a créixer com a professionals.

Hem de ser **conscients de la necessitat de treballar en equip**, de compartir i contrastar el nostre saber amb altres professionals del nostre entorn professional i de la xarxa d'atenció social. Entre tots hem de dissenyar la millor manera d'acompanyar la persona que tenim davant, evitant competències, duplicitats, missatges contradictoris que puguin causar l'efecte de la victimització secundària.

Hem de **considerar la violència com un problema proper a nosaltres**, que ens afecta a tots (la violència no és un problema exclusiu de les dones, és un problema que afecta a totes les persones).

Posicionament davant de les dones en situació de violència:

- Pel que fa a la vinculació professional-dona:
 - Hem de tenir en compte que ens trobem davant d'una persona adulta, que està en una situació de crisi, però que és ciutadana de ple de dret, i que té capacitats, habilitats i dret a decidir sobre la seva vida.
 - Hem d'acceptar sense reserves la persona que tenim davant i ens relata una situació de violència, sense jutjar-la, ni donar-li consells, ni expressar la nostra opinió.
 - Hem d'explicitar la nostra funció d'acompanyament en el procés, oferint eines (per a això tenim un "saber").
 - Hem de mostrar la nostra disponibilitat, tot creant un clima tranquil, de confiança, i mostrant la nostra empatia.

- Hem d'aplicar l'escolta activa al relat de la dona. Hem de tenir en compte què explica i com ho explica. Hem de respectar el ritme de cada dona en el seu relat.
- Hem d'assumir la responsabilitat que ens pertoca en la relació d'ajuda; no ens hem d'atribuir responsabilitats que no són nostres ("èxits"- "fracassos").
- Hem de considerar el conflicte com a inherent en les relacions humanes (i com a possibilitador de canvi). Hem de contenir les possibles situacions conflictives que puguin sorgir, gestionar-les i treballar-hi.
- Pel que fa a la dona:
 - Hem de partir de la individualitat i la diferència de cadascuna de les dones amb què treballem. Hem de respectar el ritme de cadascuna.
 - Hem de mostrar les diferents alternatives, per tal que sigui ella qui decideixi (no infantilitzar ni incapacitar la persona adulta amb qui treballem). La dona és la mateixa agent del canvi.
 - Hem de respectar la dona i no jutjar les seves decisions (dret al **no**-canvi). La dona és qui ha de plantejar els objectius que s'han de treballar en el seu procés de recuperació i qui s'ha de responsabilitzar de les seves actuacions.
 - Hem de prendre com a punt de partida les seves potencialitats, i no les seves mancances.
 - L'hem d'ajudar a ser conscient de la realitat en què es troba, per tal de prendre decisions sobre el seu futur tan ajustades a la realitat com sigui possible.
 - L'hem d'ajudar a ser conscient del dret a expressar les seves necessitats i a voler satisfer-les.
 - Hem d'entendre que es troba en un procés de dol (d'una relació, d'una manera de viure, de la relació amb la família, de casa seva, del barri, de la feina, etc.). Hem de treballar els sentiments de pèrdua i nostàlgia.
 - Hem d'acceptar l'expressió d'ambivalències, canvis d'opinió, pors, etc.
- Pel que fa a la violència:
 - Hem d'oferir informació sobre la violència contra les dones: què és, causes, conseqüències, etc.

- Hem d'oferir una visió objectiva dels mites i les expectatives sobre el rol sexual femení i masculí, i sobre creences i estereotips de gènere.
- Hem de deixar molt clar que no són culpables de la situació de violència viscuda. Les persones som responsables de les nostres eleccions a la vida, també en la de parella (en la majoria dels casos). Però l'ús de la violència en les relacions de parella no és mai justificable, i és responsabilitat de la persona que l'exerceix.
- Hem de reconèixer els possibles trastorns associats amb la violència, i relacionar-los amb l'experiència viscuda, per poder-los treballar en el procés de recuperació.
- Pel que fa a la seva relació amb l'agressor:
 - Hem d'acceptar els sentiments ambivalents que poden mostrar envers l'agressor.
 - En cas que la dona decideixi tornar-hi, **no hem de jutjar la seva decisió**. Li hem d'explicitar que sempre pot demanar ajuda si ho necessita. Li hem d'oferir pautes de protecció.
 - Hem d'explicitar que és possible que la violència es torni a donar, si l'agressor no està en tractament o no ha estat legalment sancionat per la seva conducta.

5.6. Un model d'atenció professional

Perquè la nostra atenció professional sigui prou seriosa i coherent, cal que contextualitzem la nostra visió del problema des d'un marc teòric que doni coherència a la intervenció, i al qual podem acudir a l'hora d'elaborar hipòtesis, establir línies d'intervenció i supervisar la tasca que duem a terme.

Per a explicar les causes de la violència contra les dones podem trobar diferents models teòrics que intenten donar una explicació a aquest fenomen i que en determinen l'abordatge.

A continuació us en presentarem un, el model ecològic, d'àmplia difusió entre els professionals de l'àmbit social, i que intenta explicar la violència masclista des d'una perspectiva integral i atenent tota la complexitat que té, sense caure en el reduccionisme d'intentar trobar-hi una sola causa, o explicar-lo des d'una sola disciplina.

Bibliografia recomanada

U. Bronfenbrenner (1987). *La ecología del desarrollo humano*. Barcelona: Paidós.

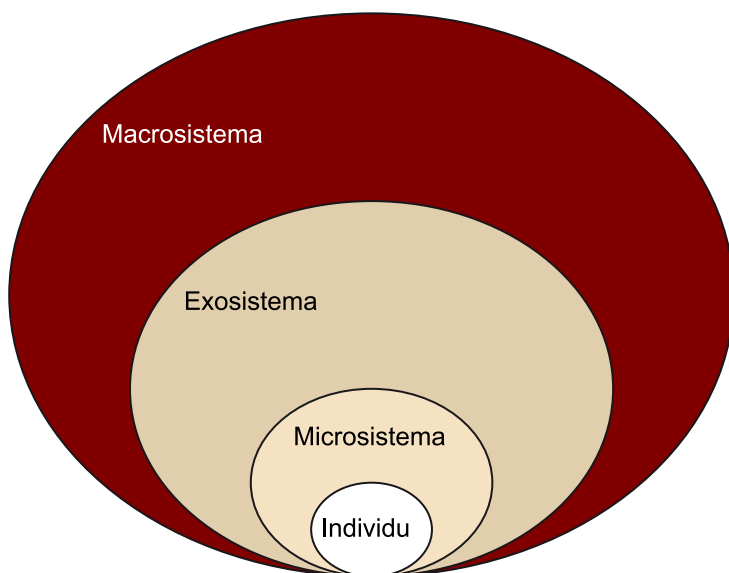
"[...] no existeix una explicació senzilla per a la violència contra la dona, a la llar. Certament, qualsevol explicació ha d'anar més enllà de les característiques individuals de l'home, la dona i la família, i mirar cap a l'estructura de les relacions i el paper de la societat en apuntalar aquesta estructura."

Informe de les Nacions Unides (1980), *La violència contra la dona a la família*.

El model ecològic proposat per Urie Bronfenbrenner (1987) parteix de la premissa que les realitats individual, familiar, social i cultural es poden entendre organitzades com un tot articulat, com un sistema compost per diferents subsistemes que s'organitzen entre si de manera dinàmica.

Per tant, hem de considerar, de manera simultània, els diferents contextos en què es desenvolupa una persona, per tal de no retallar-la i aïllar-la del seu entorn ecològic.

Els **diferents àmbits de repercussió o d'anàlisi** són els següents:

Àmbits d'anàlisi que es tenen en compte en la violència masclista.

Macrosistema. És el context més ampli i ens remet al següent:

- La cultura de referència
- Les formes d'organització social
- Les creences
- Les ideologies

En aquest àmbit, entenem doncs que la violència masclista es dona dins d'un marc de sistema de creences que anomenem *patriarcat*, que determina la concepció de la família i dels diferents rols que hi trobem, i també del poder i l'obediència: jerarquia vertical de l'home vers les dones i dels pares vers els fills i filles; poder autoritari: obediència de la família vers el pare (amb diferents graus de flexibilitat) i diferència basant-se en el gènere: homes i dones amb drets, responsabilitats i rols diferents.

Exosistema. Fa referència a l'entorn immediat de l'individu, i inclou les institucions intermediàries entre la cultura i la persona: l'escola, els organismes judicials, els mitjans de comunicació, l'església, els organismes judicials i de seguretat, les institucions recreatives i els àmbits laborals, com a òrgans transmissors d'un determinat model regulador de les relacions.

La influència de l'exosistema en el cas de la violència contra la dona es concreta en:

- La legitimació institucional de la violència, que té un model de poder vertical i autoritari.
- Els models violents que proporcionen els mitjans de comunicació, que generen determinades actituds i legitimen conductes violentes.
- Les institucions educatives: sovint no ofereixen alternatives a la resolució violenta de conflictes interpersonals. Els plans d'estudi han d'integrar el treball de les relacions interpersonals per tal de trencar amb imatges estereotipades.
- Les institucions religioses: sostenen un model de família patriarcal, aconsellen la resignació, la submissió de la dona a l'home, i tenen una manca de presència femenina en els òrgans de poder.
- La manca de recursos per a aplicar les lleis i la impunitat dels agressors en molts casos.
- La victimització secundària: institucions o professionals que han d'ajudar la dona tornen a victimitzar-la (no donant-li atenció, no creient-la, enviant-la d'un servei a un altre sense resposta, fent-li repetir la seva història a una gran varietat de professionals, etc.).

Microsistema. És el context més reduït i fa referència a les relacions interpersonals que constitueixen la xarxa més propera a la persona. Els factors personals i la família (històries personals dels seus membres, patrons d'interacció familiar) són l'estructura bàsica d'aquest sistema.

En el cas de les dones en situació de violència cal tenir en compte:

- La seva història personal (violència en la família d'origen: alguns autors consideren que es dona un efecte encreuat segons el qual l'home que ha estat víctima passiva passa a ser agressor, i en canvi la dona es defineix en el rol de víctima mitjançant la indefensió apresada).
- L'estructura familiar basada en l'autoritarisme.

- L'aprenentatge de resolució de conflictes mitjançant la violència.
- L'aïllament social o familiar.

Àmbit individual. Corsi (1994) ha incorporat aquest àmbit d'anàlisi o subsistema, i hi distingeix quatre dimensions psicològiques interdependents:

Dimensió cognitiva: comprèn les estructures i esquemes cognitius de la persona, com percep i conceptualitza el món.

Els homes violents tenen esquemes mentals rígids, tancats, i resistent al canvi. Perceben la dona com a provocadora de la resposta violenta.

Les dones se senten atrapades, sense possibilitats de sortir de la situació. Dubten de les seves pròpies idees i capacitats. Magnifiquen el poder de l'home i pensen que no se'n podran sortir per elles mateixes.

Dimensió conductual: fa referència al repertori de comportaments amb què es relaciona una persona amb l'entorn. L'home abusador adopta modalitats conductuals dissociades en l'àmbit privat i el públic, en què se sol mostrar com una persona equilibrada que no recorre a la violència per a resoldre els conflictes.

En el cas de les dones en situació de violència, acostumen a ocultar el patiment en el seu entorn social, i moltes vegades familiar. En l'àmbit privat es mostren molt submises i eviten el conflicte. En un context més ampli se les sol veure aïllades, atemorides i molt reactives en l'àmbit emocional. De vegades adopten conductes contradictòries, com per exemple denunciar el maltractador i després retirar la denúncia.

Dimensió psicodinàmica: es refereix a l'àmbit intrapsíquic de la persona: les emocions, les ansietats, els conflictes i l'inconscient.

Els homes que exerceixen violència poden haver incorporat patrons violents per a resoldre conflictes. Utilitzen la violència per a alliberar tensió. No exterioritzen els sentiments per tal de preservar el que ells consideren la seva identitat masculina.

En el cas de les dones, solen haver incorporat models de submissió i dependència. Es donen manifestacions psicossomàtiques com a causa de la repressió de les necessitats emocionals i de l'expressió de sentiments.

Dimensió interaccional: es refereix a les pautes de relació i comunicació interpersonal. En el cas d'una relació en què s'exerceix violència contra la dona, es dona un vincle de dependència mútua, amb forts sentiments de possessió. És una relació asimètrica, amb rols complementaris clarament diferenciats: a

un rol d'home fort i capaç hi correspon el d'una dona obedient, submissa i incapaç. Com hem vist, la violència té un caràcter cíclic, i alterna períodes de violència amb d'altres de calma i afecte.

En l'anàlisi de les característiques dels diferents contextos de les persones, segons es preveu en aquest model, hi podem detectar quins són els factors de vulnerabilitat i quins els de protecció en relació amb la possible aparició de violència en la parella. Especialment, hem de tenir en compte aquells factors més individuals (microsistema i àmbit individual), ja que el macrosistema i l'exosistema ens afecten a tota la societat.

5.7. El circuit d'atenció a la violència masclista a Catalunya

El marc legal que vincula els sistemes de serveis públics a Catalunya en relació amb les actuacions contra la violència masclista és definit per dues lleis:

- Àmbit estatal: Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.
- Catalunya: Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

La llei autonòmica defineix la **xarxa d'atenció i recuperació integral per a les dones en situacions de violència masclista** com el conjunt coordinat de recursos i serveis públics de caràcter gratuït per a l'atenció, l'assistència, la protecció, la recuperació i la reparació de les dones que han patit o pateixen violència masclista, en l'àmbit territorial de Catalunya.

Aquesta llei també dóna molta importància a la prevenció i estableix mesures adreçades a la sensibilització de tota la població. El text parteix de la base que la violència masclista és una greu vulneració dels drets humans i les llibertats fonamentals.

La xarxa la integren els serveis següents:

- **Servei d'atenció permanent.** El servei d'atenció permanent de la línia 900 900 120 és gratuït i confidencial i funciona cada dia de l'any, durant les vint-i-quatre hores. Aquest servei és universal i ofereix atenció i informació integral sobre els recursos públics i privats a l'abast de les dones en situacions de violència.
- **Serveis d'informació i atenció a les dones.** Són serveis d'informació, assessorament, primera atenció, i acompanyament, si escau, en relació amb l'exercici dels drets de les dones en tots els àmbits relacionats amb la seva vida laboral, social, personal i familiar. Els serveis d'informació i atenció

a les dones es destinen a totes les dones, especialment a les que pateixen situacions de violència masclista.

- **Serveis d'atenció i acolliment d'urgències.** Aquests serveis especialitzats faciliten l'acolliment temporal, de curta durada, a les dones que estan o han estat sotmeses a situacions de violència masclista i, si és el cas, a les seves filles i fills, per a garantir-ne la seguretat personal. Així mateix, faciliten recursos personals i socials que permetin una resolució de la situació de crisi.
- **Serveis d'acolliment i recuperació.** Són serveis especialitzats, residencials i temporals, que ofereixen acolliment i atenció integral per a possibilitar el procés de recuperació i reparació a les dones i a les seves filles i fills dependents, que requereixen un espai de protecció a causa de la situació de risc motivada per la violència masclista, tot vetllant per la seva autonomia.
- **Serveis d'acolliment substitutoris de la llar.** Aquests serveis temporals que actuen com a substitutoris de la llar han d'oferir suport personal, psicològic, mèdic, social, jurídic i de lleure, duts a terme per professionals especialitzats, per a facilitar la plena integració sociolaboral a les dones que es troben en situacions de violència.
- **Serveis d'intervenció especialitzada.** Són serveis especialitzats que ofereixen una atenció integral i recursos al procés de recuperació i reparació a les dones que han estat o estan en situacions de violència, i també a les seves filles i fills. Així mateix, han d'incidir en la prevenció, sensibilització i implicació comunitària.
- **Serveis tècnics de punt de trobada.** Serveis destinats a atendre i prevenir, en un lloc neutral i transitori, el problema que sorgeix en els processos de conflictivitat familiar i, en concret, en el compliment del règim de visites dels fills i les filles establert per als supòsits de separació o divorci dels progenitors o per als supòsits d'exercici de la tutela per l'Administració pública, amb la finalitat d'assegurar la protecció de menors d'edat.
- **Serveis d'atenció a la víctima del delict.** Tenen com a finalitat, entre d'altres, oferir a les dones informació i suport en els procediments legals que es deriven de l'exercici dels drets que els reconeix la legislació vigent.
- **Serveis d'atenció policials.** Són els recursos especialitzats de la policia de la Generalitat que tenen com a finalitat garantir el dret de les dones que es trobin en situacions de violència masclista, i també els seus fills i filles dependents, a l'atenció especialitzada, a la protecció i a la seguretat davant la violència masclista.

A part dels recursos previstos en la Llei, cal tenir en compte que serveis municipals com els equips de serveis socials (EBASP) o el Centre Municipal d'Atenció a les Urgències Socials (CMAUS) atenen casos de violència masclista. Aquests serveis estan definits en un document marc (Ajuntament de Barcelona, 2003), i s'hi descriuen les seves funcions, i els criteris i àmbits d'atenció.

Però per a tenir un coneixement més ampli sobre l'abordatge a la violència masclista, també cal conèixer els plans municipals específics de les diferents administracions que es van elaborant, i també la tasca que duen a terme algunes associacions de dones des de fa molts anys (que sempre han tingut un paper fonamental en la lluita contra la violència masclista).

Resum

La violència masclista és un fenomen present en la nostra societat, que afecta a tothom. No hi ha una sola causa que n'expliqui l'aparició ni l'existència; per a comprendre la violència contra les dones i emprendre accions per a eradicar-la, cal tenir en compte una multiplicitat de factors. Aquestes variables comprenen tant aspectes més individuals de les persones (estructures cognitives, comportament, emocions, inconscient, pautes de relació, etc.) com de trajectòria vital i relacions familiars. A la vegada, cal tenir present el context més ampli, que considera l'entorn social i cultural immediat, a més de la cultura de referència i el seu sistema de creences.

El nostre marc cultural de referència, en el qual hem estat socialitzats tots, és bàsicament patriarcal, i ens ha transmès de manera més o menys subliminar una sèrie d'estereotips sobre les dones i els homes, que són en la base de les relacions que establim. Moltes vegades, la violència és present en l'àmbit, però d'una manera tan subtil o acceptada socialment que és difícil d'adonar-nos que existeix, de manera que tendim a normalitzar estructures relacionals basades en l'abús. Els mites en relació amb la violència tampoc no n'afavoreixen la visibilitat; ara per ara comencem a saber que la violència contra la dona pot prendre diverses formes i manifestar-se en diferents àmbits, però per a això hem hagut d'esperar a finals del segle XX.

Per aquest motiu, cal situar la prevenció com a línia estratègica bàsica d'intervenció, revestint-la del paper primordial que té a formar persones que es relacionin amb els altres des del respecte als drets humans. L'educació de nenes, nens i joves, en el respecte i el diàleg, des d'edats primerenques, i uns currículums escolars en què es tingui en compte la coeducació han de conviure amb plans dirigits a la població en general, o d'específics per a la gent afectada. De la mateixa manera cal denunciar i rebutjar activament totes aquelles mostres d'abús tolerades socialment, i àmpliament difoses per les institucions de poder, com ara la justícia o els mitjans de comunicació.

Com a professionals que treballarem en aquest problema específic, és primordial conèixer les persones que atenem, i acompanyar-les des del respecte i la comprensió, respectant les decisions i els temps de cadascuna. Per això és necessari mantenir-nos atents a les seves necessitats, i també a les nostres pròpies potencialitats i vulnerabilitats, tant com a professionals com en qualitat de persones. La formació continuada i el treball en equip són eines fonamentals per a dur a terme la nostra tasca de manera ètica i coherent, i també per a tenir cura de nosaltres mateixos.

El treball amb altres professionals relacionats amb les persones que atenem, això és el treball en xarxa, és imprescindible per a atendre les dones i les seves filles i fills d'una manera global, i evitar la victimització secundària. Alhora, comporta una font inesgotable de riquesa, perquè és una complementació de sabers en benefici de la persona atesa.

Per acabar, hem d'insistir un cop més que, per a eradicar la violència masclista de la societat, cal que tothom, dones i homes, ens agafem per la mà per caminar plegats en aquest llarg camí.

Glossari

amor romàntic *m* Model d'amor que fonamenta el matrimoni monògam i les relacions de parella estables. L'amor idealitzat és considerat com un sentiment superior, que ha de ser per a tota la vida, exclusiu i que implica un elevat grau de renúncia.

apoderament *m* Procés pel qual les dones incrementen el seu estat de consciència sobre elles mateixes i la seva capacitat de configurar les seves pròpies vides i el seu entorn, de manera que s'assumeixen com a subjectes de ple dret, s'erigeixen en protagonistes de les seves vides i són capaces d'impulsar canvis positius en les situacions que viuen.

autoestima *f* Autovaloració d'un mateix, de la pròpia personalitat, habilitats i actituds, que són els aspectes que constitueixen la base de la identitat personal.

disparèunia *f* Presència de dolor o molèstia abans, després o durant les relacions sexuals.

dissociació *f* Mecanisme de defensa que consisteix, segons la psicoanàlisi, a escindir elements disruptius del jo, de la resta de la psique. Alguns elements inacceptables són negats de la consciència.

dol *m* Procés d'adaptació emocional posterior a qualsevol pèrdua (d'algú estimat, d'una relació, d'una feina, etc.).

feminitat *f* Conjunt d'atributs associats al rol tradicional de les dones, i que han de definir la seva conducta tant en l'àmbit social com en la intimitat.

micromasclismes *m pl* Conductes subtils de dominació que quasi tots els homes duen a terme quotidianament en l'àmbit de les relacions de parella, que impliquen un abús de poder i que els situen en una posició de dominació en relació amb les dones. Solen ser invisibles o fins i tot estar perfectament legitimats per l'entorn social.

misogínia *f* Aversió o odi a les dones i a tot el que es considera com a femení. La paraula *misogínia* prové del grec *μισογυνία* 'odi a la dona'.

sexisme *m* Comportament individual o col·lectiu que menysprea un sexe en virtut de la seva biologia, perpetua la dominació dels homes i la subordinació de les dones.

trauma *m* Malestar intens causat per un succés negatiu, bruscat i inesperat, que amenaça la integritat física d'una persona o el seu benestar.

victimització *f* Procés social complex en què la història, el context social i els discursos ideològics conflueixen entorn d'una persona: la víctima.

victimització secundària *f* Procés que es tradueix en una nova victimització.

vincle primari *m* Vinculacions profundes, base i fonament de qualsevol relació posterior, que el nadó estableix amb les figures d'aferrament bàsiques.

Bibliografia

- Corsi, J. (Comp.). (1994). *Violencia familiar. Una mirada interdisciplinaria sobre un grave problema social*. Buenos Aires: Paidós.
- Ferreira, G. B. (1992). *Hombres violentos, mujeres maltratadas* (2a. ed.). Buenos Aires: Editorial Sudamericana.
- Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.
- Penfold, R. B. (2006). *Quiéreme bien. Una historia de maltrato*. Barcelona: Lumen.
- Referències bibliogràfiques
- Altable, C. (1998). *Penélope o las trampas del amor*. València: Nau.
- Bordieu, P. (2000). *La dominación masculina*. Barcelona: Anagrama.
- Bronfenbrenner, U. (1987). *La ecología del desarrollo humano*. Barcelona: Paidós.
- Caplan, G. (1964). *Principios de psiquiatría preventiva*. Buenos Aires: Paidós.
- Cyrułnik, B. (2010). *Los patitos feos. La resiliencia: una infancia infeliz no determina la vida*. Barcelona: Gedisa.
- Espinosa, M. A. (2006). *Las hijas e hijos de mujeres maltratadas: Consecuencias para su desarrollo e integración escolar* [document en línia]. Emakunde / Instituto Vasco de la Mujer. <<http://www.emakunde.euskadi.net>>
- González, R. i Santana, J. D. (2001). *Violencia en parejas jóvenes. Análisis y prevención*. Madrid: Pirámide.
- Guía metodológica para integrar la perspectiva de género en proyectos y programas de desarrollo* (1998). Vitòria: Emakunde / Instituto Vasco de la Mujer / Secretaría General de Acción Exterior, Dirección de Cooperación al Desarrollo.
- Grupo Temático de Género (1997). *A propósito del Género I y II*. Lima (Perú).
- Informe de la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Mujer* (1995, 4 i 5 de setembre). Pequín: Naciones Unidas.
- Informe de la Segunda Conferencia Mundial sobre la Mujer* (1980). Copenhaguen: Naciones Unidas.
- Lerner, G. (1990). *La creación del patriarcado*. Barcelona: Crítica.
- López, N. i Cameros, M. (2009). *La Cenicienta que no quería comer perdices*. Madrid: Planeta.
- Rutter, M. (1993). Resilience: Some Conceptual Considerations. *Journal of Adolescent Health*, 8 (14).
- Seligman, M. (1975). *Helplessness: on depression, development, and death*. Nova York: W. H. Freeman.
- Tajfel, H. (1981). *Social Stereotypes and Social Groups, a Intergroup Behaviour*. J. C. Turner i H. Giles (Eds.). Oxford: Basil Blackwell.
- Vanistendael, S. (2002). *La felicidad es posible*. Barcelona: Gedisa.
- Vincula't. Materials per treballar amb dones maltractades* (2000). Barcelona: Diputació de Barcelona, Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat (Guies Metodològiques).
- Walker, L. (1980). *The battered woman*. Nova York: Perennial Library.
- Walker, L. (1984). *The battered woman syndrome*. Nova York: Springer.
- Walker, L. (1994). *Abused woman and survivor therapy: A practical guide for the psychotherapist*. Washington DC: American Psychological Association.
- Yela, C. (2003). La otra cara del amor: mitos, paradojas y problemas. *Encuentros en Psicología Social*, 1 (2), 263-267.

Bibliografia consultada

Alberdi, I. i Matas, N. (2002). *La violència domèstica. Informe sobre els maltractaments a dones a Espanya*. Barcelona: Fundació La Caixa (Estudis Socials, 10).

Aparici, E. i Estarellas, C. (2010). *Historias de vida, historias de violencia. Si mi pareja me hace daño, ¿por qué sigo con ella?* (1a. ed.). Barcelona: Aresta (Intress).

Bosc, E., Ferrer, V., i Gili, M. (1999). *Historia de la misoginia*. Barcelona: Antrophos.

Cantera, L. (1999). *Te pego porque te quiero. La violencia en la pareja*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.

Cantera, L. (Coord.) (2004). *La violència a casa. Seminari*. Barcelona: Fundació Caixa Sabadell.

Corsi, J. (Comp.). (1995). *Violencia masculina en la pareja*. Buenos Aires / Barcelona / Mèxic: Paidós.

Corsi, J. i Ferreira, G. B. (Coord.). (1998). *Manual de capacitación y recursos para la prevención de la violencia familiar*. Buenos Aires: Asociación Argentina de Prevención de la Violencia Familiar.

Echeburúa, E. i Corral, P. de (2003). *Manual de violencia familiar* (3a. ed.). Madrid: Siglo XXI.

Els serveis municipals i l'atenció a situacions de violència que pateixen les dones. Definició, protocols i circuits: punts d'informació i atenció a les dones, centres de serveis socials, Centre Municipal d'Urgències, Equip d'Atenció a la Dona i recursos d'acolliment (2003). Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Ferreira, G. B. (1991). *La mujer maltratada*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana.

Garcia Salomon, M. (2005). *La prevenció de les relacions abusives* [dossier per a l'alumnat]. Barcelona: Espais per a la Igualtat.

González, Y. i Saiz, M. (Coord.). (2010). *Prevenció de les relacions abusives de parella: Recomanacions i experiències*. Barcelona: Circuit Barcelona contra la Violència vers les Dones.

Guía para mujeres maltratadas (2002, 8a. ed.). Castilla - la Manxa: Junta de Comunidades de Castilla - La Mancha.

Guía práctica de intervención en violencia de género (2007). Santander: Dirección General de la Mujer, Vicepresidencia del Gobierno de Cantabria.

Viladot, M. À. (1993). *Estereotips socials de la dona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut Català de la Dona.

Williams, S. i Seed, J. (1997). *Manual de capacitación en género*. Lima: Oxfam.

Articles recomanats

Bonino, L. (1998). Micromachismos, la violencia invisible en la pareja [document en línia]. *Jornadas sobre Hombres e Igualdad*. Ponència. Saragossa: Universidad de Zaragoza. <<http://hombressinviolencia.org>>

Bonino, L. (2004). Micromachismos. *La Cibeles*, 2.

Corsi, J. La violencia hacia la mujer en el contexto doméstico [document en línia]. Madrid: Fundación Mujeres. <http://www.berdingune.euskadi.net/u89-conzon/es/contenidos/informacion/material/es_gizonduz/adjuntos/laviolenciahacialamujerenelcontextodomestico.pdf>

Alguns webs d'interès

<http://www.bcn.es/dones> (Ajuntament de Barcelona)

<http://gencat.cat/icdona> (Institut Català de les Dones)

www.redfeminista.org (Xarxa Estatal d'Organitzacions Feministes contra la Violència de Gènere)

<http://tamaiviuresenseviolencia.blogspot.com/> (Associació de Dones contra la Violència Familiar)

<http://www.elsafareig.org> (Grup de Dones Feministes de Cerdanyola del Vallès)

<http://www.aapvf.com.ar> (Associació Argentina de Prevenció de la Violència Familiar)